

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre kor. 20.—

Félévré » 10.—

Negyedévre » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

—⊗ Budapest, augusztus hó 16. ⊗—

Krónika.

Felségárulás.

— aug. 14.

Ott lent a Dráva—Száva közén, túl a Száván, a Karsztok alatt, a tenger partján burjánzik a felségárulás. Amíg az ügyész közbe nem szól, amíg Nasztics röpiratot nem szerkeszt, délszláv álom volt a neve. Délszláv álom a Nagy-Szerbia, délszláv álom a Nagy-Horvátország. Es senkisémet bántja az álom álmodóját; mert mi mindnyájan indolensek és emberségesek vagyunk, akik felháborodva tiltakozunk a porosz brutalitás ellen, mely a lengyeleket nem engedi álmodni. Most pedig, hogy a Pribicevicseket az ügyész elfogta, valamennyien kannibálok vagyunk, hogy ne mondjam: póroszok.

Hogy az alábbiakat félre ne értse az ügyészség és engem is mint felségárulást pártoló elvetemültet pörbe ne fogjon, kijelentem, hogy a poroszkodást sokkal helyesebbnek tartom. Azt hiszem, a magyar állameszme jobban jár, ha inkább zsarnoknak és szabadságtiprónak átkoznak bennünket odalent, semmint pipogyáknak és erőtelenekekül számba se vegyenek. Még ha ez a nagy-szerb esküvés-üldözés tulhajtottság volna is és a nagy szenzáció akár bizonyítékok, akár méritum híján semmivé zsugorodnék is, akkor is jobb volt öklöt mutogatni, mint fület látni. Még ha e pörök révén magasabbra lobogna is a horvátok, szerbek gyűlölete, jobb ezt a brutális fellépésünkkel provokálni, mint a szerbek, horvátok gunyos gondolkodására bízni: a magyarok olyan pipogyák, hogy csak dühöseknak kell mutatkoznunk, s már is egyezkedésre hajlanak. Szóval jobb zsarnoknak, mint baleknek lenni, mert az álmodók a légszedelmesebb emberek, már azért is, mivel — derék, tiszteletreméltó emberek lehetnek.

Ezért a véleményért kell pardont kérem. Legyünk erősek az érdekeink megvédésében s legyünk igazságosak az emberek megítélésében. Horvátjaink és egyéb jó ellenségeink sok bajt okoznak nekünk, teljes joggal tiporhatunk ezért rajtuk, eljárásuk perfid, trafikálásaik alattomosak, de mind e gyűlöletes dolguk csak nekünk gyűlöletes, ahogy mi is gyűlöletesek vagyunk az osztrák centralisták előtt s bennünket is aljas rebellekként akasztottak fel, mikor szent jogunkat, ősi szabadságunkat fegyverrel védtük.

S már most nagyon jól tudom, hogy eget verő különbség van a magyar nemzeti önállóság és a nagy-szláv álmok jogalapja között. Én tudom, hogy mi mindig

független állam voltunk, ők soha. Tudom, hogy Horvátország már is több önállóságot kapott tőlünk, mint megilleti, s Szerbiának nemcsak nincs jussa a mi szerbek-lakta területeinkhez, hanem még a saját államiságát is ajándékba kapta. Hát természetes, hogy a mi nemzeti politikánkat nem mérhetjük az ő nemzetiségi törekvéseikhez.

Igen, de ezt tudjuk mi, magyarok, a mi közjogunk alapján, de ugyancsak úgy tudják ők a maguk jussát az ő történelmi tudomásuk és jogi okoskodásaik alapján. S hiába döntené el a tudomány vagy az európai areopág, hogy rosszul tudják a történelmet s hamisan magyarázzák a közjogot. Az ő érzésük a hamis történelemből és rosszul felfogott közjogból táplálkozott s nem láttathatja velök helyzetüket másképp, mint látják. Hogy idegenbe szakadt, eltiprott nép, mely fajszozszedjajaival összeállva, egy nagy birodalomnak nemzetévé lehetne. A nemzeti érzésben nincs közjog és nincs jog, — az, ha megvan, szent azoknak, akik táplálják, s bizony, ha ma a világ összes közjogászai ránk olvasnák, hogy nincs jogunk nemzeti bélyegünket nyomni Magyarországra, egyetlen magyar sem akadna, aki mondaná: Ugy? Ezt nem tudtam, de most már tudom. S ennélfogva szüntessük be a magyar nemzetet, mint Magyarország urát.

Meg kell tehát értenünk, hogy ami ott lent mozog, forrong és forradalmaskodik, nem gonoszság szövénnye, hanem a maguk szegény oltárán lobogó tüzek és fanatikus lelkesedéssel áldozó nemzeti álmodók »szent« törekvése. Szent nekik, káros minékünk, becsukni való kalandorság nekünk, de tisztelni való mártiromság nekik.

Ezt számba kell venni. A magyar képviselő urak tüzeesebbjei azt hiszik, Isten tudja micsoda lelkes és okos magyarok, mikor a nemzetiségi és horvát képviselőkre rásütnek mindenféle gázságot, disznóknak, pofozni való bandának mondják őket. Poloskát lehet irtani, latrokat fel lehet akasztani, s ha a különböző irredentamozgalmak valóban csak gazemberek és szédelgők műve lenne, a hatalmas és becsületes Magyarország könnyen elbánhatna velök. De hát az ő pszichológiai alapjuk szerint hazafiak ők, nemzeti és faji ideáljukért szenvedők és harcolók s ezért az egyesekkel nem lehet elbánni, mert a legszaporább fajta éppen a nemzeti mártir. Ezért objektivebbül át kell látnunk, hogy álmodókkal állunk szemben, nem kalandorokkal, s az álmodó veszedelmesebb, mert kiirthatatlan s nem is lehet lekenyerezni mind, mint az önző kalandort.

Több tisztelettel s ennek alapján nagyobb könyörtelenséggel kell velök elbánni. A morális háborgásnak

véget kell vetni s jogaiba léptetni a megbecsülő, mert megértő, de a maga szintén megbecsülendő és megértendő törekvéseit teljes erővel szolgáló porosz brutalitást. A magyar alattvaló, aki Nagy-Szerbiát akar csinálni, egészen derék ember, sőt derekabb ember, mintha nem akarna Nagy-Szerbiát alapítani. Ezt látjuk, elismerjük és semmi közünk hozzá. Nem azért állunk utjába és tiporjuk el, mert gazság, hanem mert ellenünk van. S valamint ők az ő merőben érthető nemzeti céljok érdekében nem nézik a mi érdekünket, mi nem nézzük az övékét, s ha brutalitás is, ha embertiprás is, nagyon örülünk, hogy mi lehetünk brutálisak és embertiprók, különben, ha a nagyobb erő náluk volna, ők tipornának és brutalizálnának.

Ezt át kellene látni s végre-valahára eszerint cselekedni is. A magyar politikának végzetes hibája, hogy egyrészt erkölcsi felháborodásban szenved s ledisznozza a nemzetiségieket, másrészt pedig mindenképpen lovasias és liberális akar lenni, hogy a másiknak a hálátlan-sága és komisszága annál rikitóbban kitünjék. Pedig hát itt olyan törekvésekről van szó, melyek akaratokon és ideálokon fészkelnek minden morál és jog ellen is és melyek ennek következtében annyira elszántak, hogy csak az erőseknek engednek. Megtörnek, de nem hajlanak. S mi egyre csak hajlítjuk őket.

Kóbor Tamás.

Csaba királyfi.

Királyi palástban, hőszin paripámon
Repülök az éjben a csillagos égen.
Kék, lenge rajokban, ahol lebegek,
Jönnek velem szárnyas, zengő seregek
Ragyogva, rohanva, fehérén.

Zengő seregek, lobogó csodaálmok,
Szent, ős tavaszoknak szülőttei tán —
Kinlódva a sziklán, vergődve a vérbe,
Lelkezve lehelte a holt hideg égre
Sok porbatiport, tüzesajku titán.

Koldusok vágya szülte remegve,
Lelkek hamujából támadt az a fény —
Az arcza ragyog, vad üstöke ég,
Patkója nyomán kivirágzik az ég —
Ez az én seregem, az enyém!

Halkan, muzsikálva, mint hárfá ha szólna,
Száll, száll csak utánam s előtte ha járok,
A csillagmezőket dalolva futom,
Dal cseng a nyomomba s a selymes uton
Dalolnak a lelkek, dalolnak az álmok.

Lenn nézi a pásztor a fényes utat,
A földre le hull a nagy éjjel —
És nézi a város, a völgy, a falu,
— Itt járt Csaba herczeg, a hárfadalu,
Csodaszép, ragyogó seregével.

Mezey Sándor.

A mesék megmaradnak.

Irta: KRÚDY GYULA.

Az utolsó mesemondó asszony a mi falunkban az öreg Filkóné volt, akiről egyszer már valahol irtam. Semmiféle más foglalkozása nem volt, mint a mesemondás. Nyáron, amikor az embereknek nem sok idejük van a mesék meghallgatására, bizony rosszul ment a Filkóné sora. Ilyenkor még ingyen is mesélt nekem, ha elcsiphetett a háza környékén. Egy kis viskóban lakott a falu végén és két vén jegenyefa volt minden dísz az udvarának, hanem az a két jegenyefa akár a király udvarába is beillett volna. Hatalmas fák voltak, talán száz esztendősnél is öregebbek voltak és valami olyan különös susogás volt állandóan a leveleik között, mintha élőlények lágtak volna a gallyak között. A két jegenyefa alatt üldögélt Filkóné egész nyáron, mikor egyéb dolga nem volt. Azt szokta mondani, hogy ilyenkor tánulja azokat a meséket, amelyeket télen a falusiaknak elmesél. Rámutatott az egyik jegenyére:

— Ez a szomorú meséket mondja nekem!

A másik jegenyéről pedig úgy nyilatkozott, hogy az a vidám, mókás mesékre tanítja.

A jegenyék szavát persze Filkónén kívül senki sem értette, mert akkor nem is tudott volna ő megélni a mesemondásból. A fának nem kellett rézkrajczárok, sem ócska kendők a mesemondásért.

Ha jól emlékezem, egy krajczár volt egy mesének az ára. De volt olyan mese is, ami két krajczárba került. Ahány hallgató volt, annyi krajczárt kellett fizetni, még pedig előre. Filkóné nem hitelezett. A két-krajczáros meséknek nem lett volna hallgatójuk, mert két krajczár nagyon sok pénz falun. Hanem Filkóné értette a mesterségét. Mikor legerdekesebb volt a mese, — úgy a közepe táján — akkor egyszerre ravaszkodva akadozni kezdett, meg elhallgatott; mintha nem jutna eszébe a folytatás.

— Elfelejtettem, hiába, elfelejtettem... Öreg szekér vagyok már én, elakadók kocsikenőcs nélkül — mormogta.

A hallgatók már tudták, hogy ez mit jelent és dörmögtek, zugolódtak, de csak belenyultak a krajczárka után, mert hiszen a Filkóné meséjének mindig a vége szokott a legszebb lenni.

Uriházaknál, ahol Filkóné amugy megkapta a honoráriumot, a kocsikenőcsöt egy pohár borocska helyettesítette. Filkóné, a kis összeszáradt anyóka megtörölte a száját és félvillanó szemmel folytatta, mintha maga is kíváncsi lett volna a mese végére. Ha sok kocsikenőcsöt használt el, az öreg szekér vágatni kezdett és Filkóné néha belezavarodott a meséibe. De még akkor is szépek voltak azok a mesék.

Már a ruházata is olyanforma volt a mesemondó asszonynak, amely szinte megkülönböztette őt a többi falusi öregasszonytól. Kis kalapocská volt a fején, amely körül volt tüzködve mindenféle madártollakkal. Ezek a tollak szerencsét hoztak annak, aki magánál hordta. Már nagy diák voltam, amikor egy ezüst huszonöt-krajczárosért birtokomba vehettem egy darutollat a Filkóné kalapjáról. (Fájdalom, a toll elkallódott valahol.) Azonkívül mindig tarka ruhában járt a mesemondó asszony, amely ruhának lehetetlenül mély zsebei voltak. Persze, ezek a zsebek az elemózsia elrejtésére valók voltak, de a Filkóné előadása szerint más hivatásuk volt. Ebben hordta a meséket. Mert hiszen a meséket hordani kellett. Nem volt azoknak lábuk, hogy el tudtak volna menni egyik faluból a másikba. Meg talán meg is fáztak volna tél idején.

Nemrégiben otthon jártam a falunkban és miután még elég meleg napok voltak, bejártam azokat a helyeket a határban, ahol gyerekkoromban mászkáltam. A kis erdőben megtaláltam az odvas fát, amelyben bagolyfészek volt és a tetető mellett, a régi kápolnában éppen úgy susog most is a szél, mint akkoriban susogott, pedig szélcsendes idő volt. Megkerültem a falut. Odabenn a faluban egy és más megváltozott. Új házak támadtak a régiak helyén. És amint a falu ábrázata megváltozott, úgy változott meg az emberek arczata is. Csak egyes fákról, régi kerítésekről, ott felejtett kapubálványokról tudtam megállapítani, hogy itt hajdan miféle ház állott. Míg az emberi arczatoknak csak egyes vonásai voltak ismerősek. Azok a vonások, amelyeket a mostaniak az öregektől örököltek. Szinte tudtam, hogy kinek ki is volt az apja, anyja... De azért az arcok és emberek mégis mások.

Itt azonban, a falu alatt, semmi sem változott. Most ugyanazok a vadvirágos, veteményes kertek nyílnak a Sugó-patakra, mint azelőtt. A kerítések most is úgy düledeznek és a régi fák ugyanazon a helyen állanak. A patak vígan fut a bökrok, vadvirágok között. Pedig a hidak száma azóta megnövekedett. Akkoriban csak egy hid volt a kertek alatt, amely hidacska a Marosiné, a szép özvegy menyecske telkére vezetett. Hej, csipkedték is eleget Márit a hid miatt. Pedig hát ő hozzá hid nélkül is elmentek volna! Ma pedig majdnem mindegyik teleknek van hidja. Talán a Marosinéék száma növekedett meg, vagy a járás-kelest akarják megkönnyebbiteni?

A falut megkerülve, két jegenyefa ébresztette fel figyelmemet. Két fa- király, amelyek a törpe ákácok, vékonypénzü nyirek közül magosan kiemelkedtek.

— A Filkóné jegenyefái — gondoltam magamban és meggyorsítottam lépteimet. Vajjon él-e még a mesemondó asszony?

Csakhamar elértem a viskót, amelynek lönczkerítése mellett annyit leskelődtem: hogyan tanulja Filkóné a meséket? Csakugyan a jegenyék szólalnak-e meg neki, mikor senki sem hallja?

A nap már a dengi dombokon járt és piros palástja a dombok lejtőjén huzódott utána. Még egy lépés és már túl lesz a dombokon, az irigy dengiek maguk láthatják már a napot.

Beléptem a viskó udvarára és egy törpe kutyácska élesen kezdett ugatni. Olyan ijedten, sivalkodva ugatott a kis kutya, mintha nem is kutya lett volna, hanem valami póruljárt gyermek.

A viskó alacsony ajtaján botra támaszkodva lépett ki Filkóné. Egy fejjel kisebb lett azóta a magatartásából látszott, hogy már nem lát, de tarka ruhája, tollas kalapja a régi. Halkan és fájdalmasan kért, hogy nyujtanám ki a kezem, közben a sivalkodó ebecskét csillapította:

— Hallgass már, te pokol fajzatja, mert tüstént szétzuzom a fejed. Nem látod, hogy finom keze van az uraságnak? Inkább örülnél, te átkozott dög, hogy végre- valahára látogatót kaptunk. De ugyan minek is köszönhetjük a szerencsét? Csak nem az adótól tetszett talán jönni? — tette hozzá ijedten.

Megnyugtattam. És elmondtam, hogy gyerekkoromban hallottam mesélni. Tud-e még mesélni?

A kezemet fogta és úgy tipegett a tuskóhoz, amely a két jegenyé között a földre volt állítva. Csak mikor elhelyezkedett a tuskón, akkor eresztette el a kezem s a botjára támasztotta összeaszott fejét.

— Mit is tetszett kérdezni? — szólalt meg ekkor, de valahogyan más hangon, mint az előbb. A tuskón ülve, mintha rátalált volna régi hangjára, amely egy-

szerre a fülembe csengett és megelevenedtek a mesék, amelyeket tőle hallottam. A botocska a kezében a mesébeli öreg anyókaé, ő maga az erdőn kis háza küszöbén üldögél és királyleányokról, hercegekről és a kék hegyekről álmodozik. Volt valami színészkedés a tehetetlen anyókában, amelyet egyszerre magára öltött, midőn a mesemondásról hallott.

— Tudok, igenis tudok még mesélni, de már nincs kinek mesélni, mert most másféle mesék járnak. Tegnap, vagy talán azelőtt már nagyon régen meséltem utoljára. Három kis grófkisasszonyka jött az öreg Filkónéhoz, három ragyogó csillag, a lábuk fehér, mint a frissen hullott hó és a hajukban vadvirág volt. És három aranykrajczárt hoztak. Azaz hogy csak kettőt. De az egyiket visszacsenték a zsebemből, mert már nem látok jól. Az apjuk, a Kékhegyek fejedelme, azt mondta, hogy ne haragudjak a leánykáira, majd megtépázza otthon a hajukat. Csak hogy ne haragudjak a kis grófkisasszonykákra...

Elhallgatott és elmerengve hajtotta le a fejét.

— Hogyan is volt tovább?... A Kékhegyek fejedelmének az inasa varázsló volt. Lóból vitézt, mezei virágból leányt tudott varázsolni. Az öreganyjától tanulta ezt a mesterséget, akit magam is ösmertem. Itt lakott Tabon és ha megdörzsölték a talpát, akkor boszorkányozott. Szép, fiatal boszorkány lett, de mindig annak kellett megdörzsölni a lábát, akit el akart varázsolni. S éppen ezért, mikor már nagyon öreg volt, folyton csak azon rimánkodott, hogy dörzsölje meg a lábát valami fiatal legény. De nem merte senki sem megdörzsölni, mert mindenki attól félt, hogy az öreg boszorkányból szép, fiatal boszorkány lesz és aztán vége az illetőnek. Világgá kell neki mennie.

Ennek a kis unokája volt a Kékhegyek fejedelmének az inasa. Azt mondja az inas. Az aranykrajczár helyett vigasztaljuk meg valamivel ezt a szegény Filkónét. Eleget szenvedett már életében, eleget mesélt a varázslókról, boszorkányokról és grófkisasszonyokról. Hadd segítsenek egyszer már rajta a varázslók; — ezt mondta a boszorkányinas és megígérte, hogy a legközelebbi holdtöltekor eljön hozzám és megdörzsöli a lábamat. Megdörzsöli mind a kettőt... S akkor én olyan szép és fiatal leszek, mint tizenhatesztendős koromban voltam. Hosszu szőke hajam a sarkamig ér és a két szemem ragyogni fog, mint két csillag. Liliomfehér lesz a vállam újra és rubin-piros két ajkamat sohase fogja férfiszáj érinteni, csak azé az egyé, Kelemen Jóskaé, aki elvarázsolva ül messze idegen országban egy nagy erdő közepében... Mert tetszik tudni, Kelemen Jóska volt az én jegyesem, akit én megcsaltam, amíg katonasorban volt. Azért lettem ilyen öregasszony. De már nem messzire van a holdtölte. Jön a boszorkányinas és márványpalotában, zengő rózsakertben fogunk majd lakni. Mindig nézem a holdat és érzem, hogyan simulnak el a ráncok az arczomon. Most már harminczéves vagyok. Holnapra még kevesebb... Négy fehér lovon megyek Kelemen Jóskaért. Hát mit is tetszik akarni? Meséljek talán valamit? — kérdezte szinte boldog hangon.

*

Elgondolkozva mentem hazafelé.

Ettől a szegény öregasszonytól az élet elvett mindent. És érte cserében semmit sem adott. De a mese, a mesébeli élet hűséges maradott hozzá. Nem érzi az élet kegyetlenségét. Szövi-főnija a meséket tovább, amelyeket most már valóságnak hisz maga is. Az öreg Filkóné, aki életében annyi lelket vigasztalt meg, ringatott el a meséivel, most önmaga is az egykori meséken szenderedik el.

Krónika II.

A vonalsmokkság.

— aug. 14.

DÉNES (*leteszi a szemüvegét, félrerakja az újságot és megszólal*): No, ugy látszik, csakugyan meglesz már a Lithion-Szalvátor-hid is.

ANTAL (*ijedten bukkanik fel ama windsori vig szap-panhab mögül, amelyből Pesten a kávé tetejét csinálják*): Mi az?

DÉNES: Mi az? Mi az, hogy mi az? Nem értetted? Meglesz nemsokára a Lithion-Szalvátor-hid is. Felesleges azért a felvágottnak is nevezett, kalács-sercclinek is nevezett sarkát kiejteni a szájadból a bámulás miatt: meglesz a Lithion-Szalvátor-hid. Ez csak nem bámulni való, ismerve a budapesti utca- és hid-elnevezések logikáját. Párisban az a Szajna-hid, amit IV. Henrik építtetett a XVI. században, ma is Pont Neuf, új hid, mert természetes nevet hord, nálunk a Gellért hidját Erzsébet királynéről nevezték el... ugyan mondd meg, miért?

ANTAL: A hála, az emlékezés...

DÉNES: A hála, az emlékezés? Csakugyan gondolod, hogy Erzsébet királyné emlékét nem fogja megőrizni más, csak az a hid? Nem gondolsz valami kőből és ércből fel nem építhető dologra, ami végigrezgi a századokat túl rajtunk és túl az unokáinkon? Rottenbillernek, Karpfensteinnek a nevét jó megörökíteni utcákban, mert bizony elfelejtenők különben, de Erzsébet királyné...

ANTAL: Hm... Mondjuk, hogy van valami igazad. De térj át erre az új hidra. Mit akartál róla mondani?

DÉNES: Röviden csak azt, hogy mivel valószínűen a Batthyány-térre fog nyilni, tehát kétségtelenül valami savanyuvizről fogják elnevezni. Ez a pesti logika és ezt nevezik nálunk városrendezésnek. (*Az öklével dühösen az asztalra üt.*) Hah! Pukkadok, amint ez a szó ötlék az eszembe, hogy »városrendezés«. És fulladok, amint azt kell hallanom, hogy egy város előre kitervezhető és a jövője mértani vonalak, meg papirosbölcseiség szerint előre meghatározható. Mit akartok itt csinálni, ti lénia-fontoskodók és czirkalom-smokkok? Eleven, az élet kiszámíthatatlan törvényei szerint, természetesen evolváló várost, vagy pedig undok, mondvacsinált kőhomunkuluszt?

ANTAL: Beszéljünk higgadtan...

DÉNES: Nem tudok higgadtan beszélni, amikor most, hogy a Lánchid elzárásának a szükségessé válása folytán felmerül az új hid építésének a kérdése: először is, legelőször is, azzal állanak elő, hogy milyen rövidlátó volt a magisztrátus is, meg a közmunkatanács is, hogy az Országházát meg az Andrassy-szobrot nem építtette valamivel odább, mikor tudhatta volna, hogy elvégre is a budaiak számára majd kell még hidat építeni és annak a torkolódásául legjobb lesz a Batthyány-tér.

ANTAL: De amikor csakugyan az volna a legjobb!

DÉNES: Nem igaz. Mert ha az volna a legjobb,

akkor az Országháza nem oda épült volna, ahová építették, hanem csakugyan főlebb a Dunának. De ne gondold, hogy emberi számításból, hanem pusztán abból a kényszerüsből, amit maguk a természet körülményei szabnak meg az emberi munkának és az emberi munka egyik legfrappánsabb jelensége, a város kialakulásának. Ez egy kicsit cifra mondat, lehet, hogy nem is érted egészen, azért majd leszek bátor másképpen magyarázni meg a dolgot.

ANTAL: Halljuk.

DÉNES: Ismered Münchent? No. Ugy-e hogy mézeskalácsból van építve? Ugy-e hogy természetes, otthonos érzés el nem fog benne máshol, mint csak azokban a részeiben, ahol még megvannak a régi bajor kisváros nyomai? Jártál Amerikában? Láttad Chicagót? A kietlenség, a sivárság, a lelki elcsüggedés városa, mert minden a kétségbeesésig szabályos benne és minden a tengeri betegségig léniával meg csapózsinórral készült. Ez a csapózsinór, ez az amussis, amit a görög dogmának mond, a megölője minden igazi, eleven és szabad életnek a városépülésben is. Kövek czélszerű halomrahordása lehet az ilyen rengeteg, de városnak ne merd nevezni, mert a város nemcsak czélszerűségi és lakás-uzsorai fogalom, hanem történelmi és esztétikai is.

ANTAL: Most megfogtalak. Hiszen Lajos, a nagy bajor király, tisztán esztétikai ösztönből csinálta azzá Münchent, ami ma. Hogy említheted tehát ezt a várost egy lélekzetben Chicagóval, amelyik meg tisztán csak gyakorlati célra épült?

DÉNES: Los mismos perros con otros collares. A két kutya egy, csak a nyakukon van más örv. Münchennel Lajos király ugyanazt akarta, amikor a Maximilian-Strasset úgy kiköveztette, hogy a ló csak papucsban mehet rá, mint a mit Smith ur akart, — miattam ugyan hívhatták Jonesnak is — amikor a fejevonalzóval meg a kihuzó-tollal előre megrajzolta, hogy milyen lesz majd Chicago. Mind a kettő egy előre meghatározott célra akart várost építeni, mind a kettő elfeledkezett arról, hogy a város az az egyetlen speciális valami a világon, amelyik nem épülhet célra, hanem maga, utóbb határozza meg a célját. A város nem automobil és nem dugóhuzó, hogy előre meghatározott célra készüljön. A város az ember, a folyamat, az élet, a város a... hogy ezt az előttem talán nem kellemes szót használjam: történelem. Mit gondolsz, miért koronázták a francia királyokat Rheimsban és nem Párisban? Mert a Rheimsba vezető ut Azincourt után is zárt volt még, Páris pedig szabad, földetlen. Mit gondolsz, hogy Essen lassanként miért nő rá a többi német város fejére? Mert a Közép-Európán keresztülhuzódó nagy szénmedenczének a csaknem legkiszákmányolhatóbb pontján van. Miért jelentősebb a renaissance történetében Firenzé, vagy akár Ferrara is, mint a nagy Nápoly, vagy a terpeszkedő Palermo...

ANTAL: A manó vigye el ezeket a külföldi városokat. Én Budapestről szeretném a véleményedet hallani.

DÉNES: Budapestről? Helyes. Tehát: a pózsonyi Mihálykapu-utca vagy a veszprémi Vár zezugos utja,

avagy a győri Káptalandomb kanyargós sikátorai sokkal »városiasabbak«, mint az a förtelmes négyszögletekre épített háztömeg, ami a pályaháztól észak felé terpszedik és amit Külső-Erzsébetvárosnak csufolnak, de joggal Budapest Chicagójának neveznek. És a fiumei Gomila, ha talán egészségtelenebb is, mindenesetre kedvesebb lakásnak, mint a Nagykörut vagy például a Terézváros ijesztően egyenes, de rettenetesen sivár utcái. Nyugalom kell az én szememnek, tagolatok, kellemesen megtörő vonalak, amelyek nem a végtelenség szédítő örvényét nyitják elém, hanem jobbról is, balról is mintegy támasztékul szolgálnak a szememnek. Hiszen nincs kétség abban, hogy a nagy város képéről nem hiányozhatnak a hosszú, egyenes vonalak sem. Szükséges, hogy a Rákóczi-ut egyenes legyen, mert így bonyolulhat le rajta a legtökéletesebben a forgalom és kell az Andrássy-ut hosszú perspektívája, mert gyalogosok, kocsik, automobilonok, lovasok és biciklisták sétahelyeinek ez a legmegfelelőbb mértani forma. De egyszerűen nevetséges az, aki panaszkodik, hogy a Keleti-pályaház homlokzata nem áll egészen egyenesen szembe a Rákóczi-uttal. Nagyon jól teszi. A pályaház nem silbak, hogy haptákba álljon és valóban nem a kilenczvenfokos szög a legfőbb esztétikai gyönyörűség. A talajviszonyok, a vasúti vonalak természetes kialakulása úgy határozta meg a pályaház helyét, ahogyan most áll. Tehát kétségtelenül a legokosabb helyen állván, nézd csak meg az óbégatás szemüvege nélkül és meg fogod látni, hogy a legszebb helyen áll is. Vagy mit szölsz arra a panaszra, hogy az Erzsébet-híd tengelye nem áll egy vonalban a Kossuth-utcza tengelyével? Nevetséges. A hajdani Hatvani-utcza irányát a Belváros régi bástyáinak az elhelyezkedése szabta meg, tehát ez az irány természetes. Viszont a hidnak az irányát a Duna kanyarulata szabja meg, tehát ez az irány is természetes. És valóban végigmenve a Kossuth-utczán, az Eskü-uton és az Erzsébet-hídon: nem az-e az igazi gyönyörűség, hogy nem önt nyakon az az utvonal egyszerre az egész perspektívájával, hanem minden fordulójánál, minden újabb megnyílásánál újabb és újabb szenzációkat tár eléd? Ne haragudjatok a görbe vonalakra, ne irtsátok őket és ne legyetek smokkjai az egyenes vonalnak.

ANTAL: És mindebből mi a végső következtetésed?

DÉNES: Az, hogy várost rendezni tulajdonképpen nem kell, mert nem is lehet. Bizonyos egészségügyi, közlekedésbeli és policziális érdekeket szükséges megvédelmezni, sőt új intézkedésekkel elő is mozdítani, de esztétikáról a városrendezéssel kapcsolatban mentül kevesebbet beszéljétek. Az meg egyenesen nevetséges dolog, ha teszem fel azt ötven esztendőre előre meg akarjátok szabni, hogy mit hogyan kell majd csinálni. Jókai vagy ötven esztendővel ezelőtt az »Eppur si muove«-ben a Kisfaludy Károly meg a Katona József segítségül hívásával sem tudta felét sem elképzelni annak, amivé mára Budapest vált. Pedig Jókai felfalálta a Brémer-lángot és meglátta az Andromédaködének a csillagát. Mit akarsz hát akkor a közmunkatanácstól? Nem próféták ülnek abban, hanem gentle-

manek. Mit tudhatják azok, hogy milyen lesz Budapest újabb ötven esztendő múlva?

ANTAL: De valami tervszerűség csak mégis kell?

DÉNES: Játéknak jó. Ha azt akarjátok, hogy Budapest végre igazi várossá legyen, engedjétek szabadon fejlődni, mert a város nem holt kötömeg, hanem élőlény, aki csak akkor fejlődhetik széppé és nagygyá, ha megvan a mozgásának minden szabadsága.

Paganel.

Anyám.

— Egy régi fotográfiára. —

Itt oly fiatal még. Tizenhat éves.
Mellén egy nagy elefántcsontkereszt.
De dús, komoly haján, bársony ruháján
Titkos jövendők szenvedése rezg.
Keze ölében álmodozva nyugszik
Karpereczek, gyűrűk sulya alatt
És könnyen az asztalra könyökölve,
Feje előrebillen hallgatag.
Oly idegen így. Olyan ismeretlen.
Tündéri ábrándok menyasszonya.
Csak a szeme nevet rám ismerősen,
Két mélabús, merengő viola,
Csak két szemében ismerek magamra,
Mely eljövendő álmoktól homályos
S rettegve a bús végtelenbe dermed.

(A lelkem már körötte szálldos.)

Kosztolányi Dezső.

Lux.

Lux: ez a neve annak a német juhászkutyának, amely kellő orral, tapintattal és bizonyítványokkal föl-szerelve, néhány hónapja a magyar közbiztonság szolgálatába szegődött. Lux az első magyar rendőr-kutya, tehát bizonyos tekintetben uttörő és egyik előharcosa az állati intelligencia általános revelációjának. Azt is mondhatnám, hogy Lux megfordítja a tételt: »állat az emberben«, ha nem volna rá évezredek óta példa, hogy az emlősök — kellő tisztelettel — gondolkodni, elhatározni és következtetéseket leszűrni bátrak.

Ami e sorok íróját illeti, az régen meg van róla győződve, hogy az állatokban óriási tömegű feldolgozatlan testi és szellemi energia, pszichológiai kincsek, intellektuális gyémántforgácsok vannak elrejtve s a hatodik világrészt tulajdonképp akkor fogjuk fölfedezni, ha az emlősöket bevonjuk emberi életünk környezeteibe. A ló, a kutya, a macska, valamennyi háziállat a ravaszságnak, hűségnek, emlékezőtehetségnek, számitásnak, ügyességnek, óvatosságnak, logikus gondolkodásnak annyi érdekes esetét adja, hogy a négy lábúak pszichológiáját legfőbb ideje volna megrajzolni. Már maga az a tény, hogy a legtöbb állatnak megvan a

tájékozódási képessége, egy gyönyörű érzék, amely a világnak bármely sarkáról hazavezeti, a földgömböt tehát ökolnyire zsugorítja össze, oly sajátos jelenség, amelyet érdemes volna nekünk embereknek is fölfedeznünk, miután ehhez hasonló intellektusunk legföljebb a telepátiában van meg. Még erősebben van az állatban a mnemotechnika kifejlődve, a ló, a kutya agya az érzékeny lemezeknek végtelen sorozata, s arról tanuskodik, hogy ezekben a szögletes, gömbölyű vagy hosszúkás fejekben a szellemi élet teljes erővel, bár félenken és titokzatosan működik.

Évezredek óta a háziállatokat szolgálknak, teherhordóknak, legföljebb vadászoknak használjuk. Évezredek óta az állattól elsősorban vak engedelmességet követeltünk s rája kényszerítettük, hogy a mi eszünk szerint gondolkodjon, a mi cselekedeteink szerint éljen. Az önállóságnak vajmi kevés terület kínálkozott s nem lehet csodálkozni, ha a kötőfékkal, az örvvel együtt a házi négylábuak a meggyőződéseinket, az akaratunkat, az életmódunkat is akzeptálták. Az ember, korbácscsal kezében, könyörtelenül uralkodott a kutya, a ló, a macska fölött és jaj lett volna annak a czirmosnak, aki egerészésen kívül mással próbált volna törődni, jaj annak a tehénnek, amely tejlésen felül egyéb lelki funkciókat végzett volna. Az állati akarat, tehetség, gondolkodás bilincsekben nyögött és csoda, hogy egészen ki nem veszett a földről.

Tudtommal Brehm volt az első, aki az állatvilágot nemcsak a szőre, a koponyája, a csülkei, a csontváza alapján ítélte meg. Brehm az igazi tudomány és a megértés örök fáklájával bevilágított a természetrajzi ábrák lelki életébe s az ott talált kincseket a pszichológia eszközeivel csiszolta és csinosította ki. Aki Brehm testes köteteit figyelemmel és szeretettel olvassa, egy új világban látja magát, új nézetek, akaratok, következtetések, meggyőzések között, amelyekben az egyéniség — e kivesző lelki bivaly — csodálatos gazdagon van képviselve.

Eppen ezért a magam részéről Luxban semmi rendkívülit nem látok. Az iskolából még élénken emlékezem a cimberék hadi ebeire, továbbá az embereket üldöző borzalmas laitihuntra, amely a jogtörténelem szigorú berkeiben is gyakran felbukkant előttem. Hosszu századok multak el, amíg újra visszatértek e két állatra, amelyek tehát a szó szoros értelmében vett ősi kutyabőrrel dicsekedhetnek. A cimberék ebei fölött annak idején gyorsan napirendre tért a kor s az ember úgy vélte, hogy helyettesíteni tudja őket; csak az új kor jött rá, hogy az intellektus életet is lehet decentralizálni, s hogy a bakterségre nem okvetlen szükséges középiskolai bizonyítvány.

Mindezzel természetesen mit se akarok levonni Lux érdemeiből. Kiváló, derék legény ő, ügyes, ötletes, szolgálatkész, bár az emberi kultúra korrumpáltsága tisztán meglátszik rajta. A jól öltözött urakat ugyanis Lux nem bántja, az uniformis iránt meg éppen kiváló tisztelettel viseltetik, míg a rongyos öltönyű halandókra menten morogni kezd. Ruha teszi tehát

az embert, sőt a kutyát is. Innét aztán az arisztokratikus világfelfogáshoz már csak egy lépés hiányzik s Lux utódai ezt bizonyára meg is fogják tenni, miként a selyemeb vagy az agár.

Sokkal nemesebb vonása a rendőrkuvasznak a hűség. Ahogy ő a gazdájához ragaszkodik, ahogy odaadja kenyéradójáért a bőrét, az életét; ahogy megvédi tüz, víz, jég, bicska ellen, az vetekszik a középkori lovagok önfeláldozási dühével. Csodálatos lelki energia-raktár az, ami itt a szemlélő elé tárul s bennünk azt a hitet kelti, hogy a világon igenis van odaadás, jóra valóság, hűség, csak meg kell találni és ki kell tudni váltani az anyagból. Ezek a motívumok kétségkívül megvannak az emberben is s legmeghatóbb megnyilatkozásuk az anyai szeretet. A kutyáktól kell megtanulnunk, hogy ez az érzélem más relációban is érvényesülhet s egy újabb kor szép föladata, hogy e viszonylatot két lábra állítsuk. Ha egyébert nem is, ezért magában érdemes volt Luxért 800 márkát adni. Sőt vannak emberek, akik a hűségért, mint fogalomért jóval nagyobb áldozatokra volnának hajlandók.

Syrión.

A számbőr.

— Regény. —

(7)

Irta: HONORÉ BALZAC.

— Mégis, mi hát a társadalom célja, ha nem az, hogy jólétet biztosítson valamennyi tagjának? — kérdezte a saint-simonista.

— Volna csak ötvenezer livres évi járadéka, ennyit se törődne a néppel! Elfogta a nagy ember-szeretet? Menjen Madagaskárba. Van ott egy nép, amely még vadonatujonnan saintsimonizálható, osztályozható, befőttes üvegekbe rakható. Itt azonban mindenkinek megvan a maga sejtje, mint szőznek lyuka a falban. A házmesterek és a nyámándiak ostobák maradnak, semmi szükségük a Szent Atyák kollégiumára.

— Ön karlista!

— Miért ne lennék? Szeretem a despotizmust, mert bizonyos fokú megvetést tanúsít az egész emberi faj iránt. Nem gyűlölöm a királyokat. Olyan mulatságosak! Trónuson ülni egy szobában, harmincz millió mérföldnyire a naptól; nem mulatságos ez?

— De összegezzük a civilizációnak e roppant folyamát — mondta a tudós, ki az odá se fülelő szobrász épülésére nagy értekezésbe kezdett a társadalmak eredetéről és az ősi népekről. — Kezdetben az erő mindenekfölött materialisztikus, nyers, durva volt; csak később, a már nagyobb fokú tömörülésekkor bomlasztották meg ez őseredeti egységes hatalmat az uralkodó elemek. Így például a legrégebb időkben a teokráziáé volt az erő; a pap kezében volt a pallos és a füstölő. Később megoszlott már a hatalom a főpap és a király között. Ma, a mi társadalmunkban, az emberi művelődésnek e magaslatán, a hatalom már annyifelé oszlott, hogy a másként és másként megnyilatkozó erőt hol iparnak, hol gondolatnak, hol pénznek vagy szónak nevezzük. A hatalom, nem lévén meg többé egységessége, társadalmi bomlás felé vezet, mit egyedül érdekek korlátoznak. Ezért ne támaszkodjunk többé

sém a hitre, sem a materiális erőre; hanem az értelemre. Fölér-e a könyv a pallossal? Fölér-e a vita a cselekedettel? Ez a probléma.

— Az értelem mindent megölt! — fordult feléjük a karlista. — Ugyan hagyjátok, a korlátlan szabadság öngyilkosságra készítette a népeket, belecsemöröltek a diádalukba, mint valami angol milliomos.

— Azt hiszed, ujat mondtál vele? Ma nevetségessé teszték minden hatalmat, s ez nem kevésbé közönséges dolog, mint tagadni az Istent. Nincs hitetek többé. Olyan ez a század, mint valami vén szultán, aki belefut a dinom-dánomba. Ott van a ti lord Byrontok; a költészet végső kétségbeesésében megénekelte a bűn szenvedelmét.

— Tudja-e, — válaszolta a már tökéletesen berugott Bianchon — hogy egy szemérményivel több vagy kevesebb foszforon mulik, hogy lángész lesz-e valakiből vagy gonosztevő; épeszü ember-e, vagy hülye; erényes vagy vétkező?

— Hát szabad így beszélni az erényről? — kiáltott fel Cursy — az erényről, minden szindarab tárgyáról, minden dráma tanulságáról, minden bírói szék alapjáról? ...

— Ej, hallgass, barom! A te erényed Achilles, a sárka nélkül — mondta Bixiou.

— Igyunk!

— Fogadsz velem, hogy kortyantás nélkül megiszom egy egész palaczk champagneit?

— Nagy szellemedre vall! — dörmögte Bixiou.

— Eláztak, mint a kefekötők — mondta egyik fiatal ember, ki nagykomolyan kinálgatta borral a mellényét.

— Igenis, a jelenlegi kormány valóságos művészzel tudja uralomra juttatni a közvéleményt.

— Mi? Közvélemény? Az a prostituáltak legalálabbja! Ha rátok, moralistákra meg politikusokra hallgatna az ember, kénytelen lenne törvényeitek alá hódoltni a természet törvényeit, s a közvélemény alá a lelkiismeretet. Ejh, minden igaz, minden hamis! Ha pelyhes vánkosságunkat a társadalomnak köszönhetjük, mindenesetre ő maga az, ki ellensúlyozza e jótéteményét a közzvényel, mint ahogyan az igazságszolgáltatás nagyszerűségét pörnyujtással mérsékli, s a kashmir-sálakat huruttal fizetteti meg.

— Szörnyeteg, — vágott Émile az embergyűlölő szavába — hogyan merészled a civilizációt ócsárolni most, mikor remek borok vannak körülötted, s a fuladásig potyázhatsz e remek fogásokból! Harapj bele ennek az aranyozott körmü, agancsu őzbaknak a husába, de ne harapdálj az anyádat ...

— Hát az én hibám-e, hogy a katolicizmus már egy millió istent gyömöszölt az iszákjába, hogy minden köztársaság valami Napoleonba lyukad ki, hogy a királyság IV. Henrik meggyilkoltatása és XVI. Lajos elítélése közé esik és hogy a liberálizmusból La Fayette lett?

— Melléte voltál júliusban?

— Nem.

— Akkor a te neved: hallgass, szkeptikus!

— A szkeptikusok a világ leglelkiismeretesebb emberei.

— Nincsen is lelkiismeretük.

— Dehogyan is nincsen; legalább is kettő.

— Uraim, felszámolást csinálni az éggel, ez volna csak a nagyszerű. Az ökor vallásai egyebek sem voltak a fizikai gyönyörűségek szerencsés magyarázatánál. Mi többre vittük; mi már a lelket, a reménységet fessegetjük; ez haladás.

— Ejh, czimborák, ugyan mit is várhatnátok ettől a századtól, mely nyakig belemászott a politikába?

— szólalt meg Nathan. — Minő sorsra jutott a *Histoire du roi de Bohême et de ses sept châteaux*; ez az elragadó kis munka?

— Az? — kiáltott át az asztal tulsó végéről a dorong. — Hiszen az nem egyéb, mint vaktában elő-ránczigált frázisok gyűjteménye, mintha csak a charentoni örültekháza számára írták volna!

— Ostoba!

— Maga meg tökfilkó!

— Oh! oh!

— Ah! ah!

— Meg fognak verekedni.

— Nem.

— Holnap, tisztelt ur!

— Tüstént — válaszolt Nathan.

— Ugy beszéltek, mint két brávó.

— Magad is az vagy! — rivalt rá az izgága férfiu.

— Meg se tudnának állani a maguk lábán.

— Talán bizony nem tartom magam egyenesen! — felelt a harcziás Nathan, feltápáskodtában úgy ingadozva, mint valami papírsarkány.

Tétova tekintete végigfutott az asztalon s mintha ez a nagy erőfeszítés végképp kimerítette volna, visszarojgott székébe, a feje félrebillent és elbóbiskolt.

— Pompás kis tréfa lett volna, — sugta szomszédja fülébe a dorong — ha megverekszem olyan munka miatt, amit nemcsak hogy nem olvastam, de még színét sem láttam soha.

— Émile, vigyázz a ruhádra; szomszédod igen halvány — mondta Bixiou.

— Kant? Ismét csak afféle lapda a gyöngék mulatóságára! A materializmus meg a spirituálizmus igen alkalmas két rakéta, hogy ugyanazt a tollas lapdát verjék velük egymásnak a frakkos világbolondítók. Boldogok az együgyűek! Kinyitni vagy becsukni az ajtót nem ugyanazzal a mozdulattal jár-e? A tojás ered-e a tyukból, vagy a tyúk a tojásból? ... Adja csak errébb azt a kacasültet! ... Ez az egész tudomány.

— Mamlasz! — förmedt rá a tudós. — Azt a kérdést, amit te feszegetsz, megoldották már: tettel.

— Mennyiben?

— Hogy nem a katedrát csinálták a filozófia kedvéért, hanem a filozófiát a katedráért? Tedd föl a pápaszemed és olvasd el a költségvetést.

— Tolvajok!

— Buták!

— Csalók!

— Lépremenők!

— Hol egyebütt cserélődhetnének ki ekkora gyorsasággal a gondolatok, mint Párisban? — zéngett e szóváltásba Bixiou baritonja.

— Halljuk, Bixiou, ereszs meg holmi jóféle tréfát. De a javából!

— Akarjátok, hogy bemutassam nektek a XIX. századot?

— Halljuk!

— Csönd!

— Csönd legyen!

— Hangfogót a pofátokra!

— Elhallgatsz-e már, lotyka!

— Töltsetek bort a kölyökbe, hogy nyughasson már!

— Egészségedre, Bixiou!

A művész állig begombolkozott, fölhozta sárga keztyűit s torzképet vágva, nagyokat bandzsalitva, a *Revue des Deux-Mondes*-t kezdte volna parodizálni, de egyetlen szavát se lehetett hallani a nagy zsi bongásban.

Igy hát, ha nem is mutatta be a századot, a *Revue*-t kitűnően képviselte, nem hallván még a maga szavát sem.

A csemege már előttük állott. Thomire műhelyéből kikerült hatalmas aranyozott bronz-gyümölcsstartó pompázott az asztalon. Híres művész munkája, kit eszményi szépségű figuráinak formai tökéletessége tett Európaszerte nevezetessé. Karcu alakok tartották rajta garmadában a bokrával fölrakott számóczát, ananászt, friss datolyát, sárgaszemű szőlőt, hamvas őszibarackot, Sétubalból gyors hajón hozatott narancsot, gránátalmát, Kina gyümölcsseit, a fényűző ingyencsés mindenemű rendkívüliségeit, a cukrászmesterség csodáit, válogatott nyaláncságokat s minden egyéb kívánatos csemegét. E gasztronómiai kép színeit még emelték a porcellán ragyogása, a csillogó aransávok s a metszett poharak kristálylapocskái. Poussin tájképeinek e sévresi másolatain oly könnyed gomolyokban torlódott fel a fehér hab, mint oceán vizén a tajtékozó fodrok rojtos taraja. Holmi német fejedelem birodalma aligha ért volna föl e hivalkodó gazdagsággal. Az ezüst, gyöngyház, arany és kristálynemű pazar bőséggel került új változatokban az asztalra; hanem a lázas bőbeszédűségnek eredt vendégsereg elkáprázott szeme már alig-alig tudott gyönyörködni e napkeleti mesébe illő látványosságban. A csemegével fölszolgált borok illatával, tüzével, csodás zamatával, mámorító gőzével együtt járt az a bizonyos intellektuális délibáb-látás, mely láthatatlan, de hatalmas szálaival guzsba köti a lábat, s megbénítja a kart. A gyümölcsgulák megfogytak, a hangok rikoltóbbakká lettek, a zenebona nőttön-nőtt. Értelmes beszédről már alig volt szó. Megkezdődött a poharak falhozteremtése s egy-egy vad kaczagás úgy pörgött végig a termen, mint az elszabadult orsó. Cursy fölkapott egy kürtöt s riadót fujt vele. Olyan volt az, mint az ördög jeladása. Az egész részeg banda elkezdett üvölni, bögni, fütyülni, kornyikálni, rikongatni, ordítani és morogni. Mosolyogni való furcsaság volt azután e természeténél fogva vidám népséget elnézdegélni, amint egyszerre úgy elkomorul, mint valami Crébillon-regény a végén, vagy olyan álmodozóvá lesz, mint a kocsikázó tengerészek. Magukra sokat tartó emberek kifecsegték titkaikat a kíváncsiaknak, kik nem is hederítettek már a szóra. A melanchólikusok arczán olyanféle mosolygás ült, mint a táncosnőkné, mikor tullestek már a pirouette-en. Claude Vignou úgy ingott-lengett jobbra-balra, mint medve a ketreczében. A testi-lelki jóbarátok egymásnak estek. Az állatokkal való hasonlóság, mely rá van írva az emberi ábrázatra, nem hiába bizonyították oly érdekesen a fiziológusok, jelentkezni kezdett már gesztusaikban, testük tartásában is. Készen kínálkozó könyv lett volna valami Bichat szemében, ha ugyan megőrizhette józanságát e helyen. A házigazda, tisztában lévén kótyagos állapotával, nem mert elmozdulni, csak úgy ültéből helyeselte biccentgetésekkel, bólogatásokkal vendégeinek furcsa mókáit s igyekezett veendő látó mivoltához illő figyelmes, szives képet öltetni. Széles, nekivörösödött, szederjesbe játszó, szinte violaszínűvé vált ábrázatával igyekezett valamiképpen ő is részt venni az egyetemes felfordulásban, de minden erőlködése mellett sem vitte többre valami dülöngő, kajlán ingólengő briggel való hasonlatosságnál.

— Meggyilkolta őket? — kérdezte tőle Émile.

— A juliusi forradalom kedvéért el fogják törölni a halálbüntetést — válaszolt Taillefer, ki furfangos, de egyuttal bárgyu arczkifejezéssel rándította feljebb a szemöldökét.

— Nem látja viszont őket néha álmában? — szorongatta most Raphael is.

— Elévült! — mondta az aranyban duskáló gyilkos.

— És ennek a sirkövére — kiáltott föl maró gunygyal Émile — a temetési vállalkozó rá fogja vésetni: *Elhaladók, ejtsetek egy könyvet az ő emlékezetére!*... Szivesörömet nyomnék a markába száz sout annak a matematikusnak, — folytatta — ki algebrai egyenlettel tudná bebizonyítani előttem, hogy van pokol. Pénzdarabot hajított föl a levegőbe.

— Fej vagy irás!

— Ne nézz oda! — mondta Raphael, a pénzre tenyerelve. — Ki tudja? A véletlen olyan furcsa néha!

— Fájdalom, — szólalt meg újra Émile bohókásan szomorú képpel — végképp nem tudom már, hol veszem meg a lábamat a hitetlenek geometriája és a pápa *Pater noster*-e között. Bánja a csuda! Igyunk! *Igyál!*... úgy vélem, ez az isteni butykos orákuluma és ez vezet Pantagruel okoskodásához.

— A *Pater noster* az, — válaszolta Raphael — aminek művészetünket, emlékeinket, még talán tudományunkat is köszönhetjük. S ami a legfőbb, neki köszönhetjük még modern kormányformáinkat is, melyekben hatalmas, televény társadalmat csodálatosképpen ötszáz elme képvisel, melyekben egymás ellen törő erők sekélyesednek el, minden hatalmat a CZIVILIZÁCIÓRA-ra, e gigászi királynőre ruházyán, ki örökébe lépett a KIRÁLY-nak, ez ősi, szörnyűséges figurának, mit az ember hamis bálványként állított maga és az ég közé. Ennyi végbement munka láttára az ateizmus pusztá vázzá zsugorodik, melynek nemzőképesége nincsen. Na, mit szólna hozzá?

— Arra a vérözönre gondolok, mely a katolicizmus nyomán áradt — mondta hidegen Émile. — Az ereinkre, a szívünkre támadt, hogy torzképpen majmolja a diluviumot. Se baj! Azért minden gondolkozó embernek Krisztus zászlaja alá kell állania. Egyedül ő szentesítette a lélek győzelmét az anyagon, egyedül ő világosított meg bennünket, mi is légyen ez átmeneti világ, mely Istentől elválaszt.

— Te hiszel? — kapott szaván Raphael, az ittas ember kifejezhetetlen mosolyával rámeredve. — Akkor hát, nehogy elvétsük a dolgot, ürítsünk poharat: *Diis ignotis!*

És kiűritették a tudomány, a maró guny, az illat, a költészet és a hitelenség kelyhét.

— Sziveskedjenek, uraim, átfáradni a szalónba, kávára — hangzott az udvarmester szava.

XIII.

Ekkor már csaknem valamennyien ott botorkáltak ama gyönyörűség limbus kebelében, hol a lélek fényessége elhalványul, hol a test, megszabadulva zsarnokától, beléveti magát a zabolátlanság tomboló örömeibe.

Egyesek, a mámor tetőpontjára jutva, mogorván meredtek maguk elé s kínos erőlködéssel igyekeztek összekuszált gondolataikat rendbehozni; mások, teljesen elernyedve a tulterhelt gyomor emésztő munkájában, moccani sem tudtak már. Tántorithatlan szónokok még mindig nekibuzdultak valami terjengős áradozásnak, de fogalmuk sem volt róla, hova is szeretnének tulajdonképpen kilyukadni. Néhány vissza-visszatérő ötlet úgy hangzott el, mint valami automata szava, melylyel elhítheti velünk, hogy életet él, bár lélek nélkül valót. A csönd és a tombolás bizarrul váltakoztak. Hanem azért, a gazdái hijján, mégis csak fölserkentette őket a szolgának új gyönyörökre hívó szava. Felczihelődtek s egymást noszogatva,

támogatva, czipelve, megindultak az ajtó felé. A küszöbön megbüvölten állott meg az egész csapat egy pillanatra.

Az ünnepség nagyszerű gyönyörűségei elfakultak a mellett a csiklandós látványosság mellett, ami most a vendéglátó gazda jóvoltából legmohóbb érzékeik elébe tárult. Az aranycsillár tündöklő lángocskái alatt, arany- és ezüstneművel dusan megrakott asztal körül nőket pillantottak meg megannyi gyémántként csillogó szemmel feléjük mosolyogni. Pazar volt öltözetük, de még pazarabbak voltak maguk e káprázatos szépségek, melyek mellett eltörpült az egész palota minden csodás ékessége. Szenvedélytől égő, megbüvölő tekintetű szemükben talán még nagyobb volt a ragyogás, mint a csillárnak e fényzuhatagában, mely tündöklőbbé tette a kárpit selymes fényét, fehérebbé a márványholmit, plasztikusabbá a finom bronzfigurákat. Szívet gyönyörködtető volt látni e gondosan ékített fejecskéket, kecses mozdulatokat, a női báznak ez egymástól merőben különböző változatait. Rubinnal, zafirral, korállal teletüzdelte virágbokrétá; fekete nyakék hófehér nyakon; lenge övecske, mely úgy libegett-lebegett ide-oda, mint a világitó torony lángja, — hetyke turbánkákkal, szerényen kihívó tunikákkal váltakozott a sorban.

Minden szem talált valami kívánatos, minden szeszély valami kedvére valót e szerályban. Csábitóan kaczer mozdulataival az egyik táncosnő olyan volt, mintha leplezetlenül állott volna ott hullámos redőket vető kasmir köntösében. Emitt áttetsző gaze-szövet, amott színjátészó selyem burkolta vagy inkább emelte rejtett tökéletességeiket. A karcsu, picziny bokák szerelemről csevegtek, a majd kicsattanó piros ajkak hallgattak. Mint megannyi tünemény, mit egyetlen lehellet elsodorhat, tünedeztek föl a csoportban harmatgyöngye szemérmes leánykák, az ártatlanság malasztjától hamvasarczu álszüzek. Majd a büszke, közömbös tekintetű arisztokratikus szépségek bontakoztak ki karcsu, nyulánk természetükkel, halovány orczáikkal, fejecskéiket lehajtva, mintha csak királyi közbenjárással volnának hajlandók magukat eladni. Az a fehér, szüziés arczu angol leány, ki mintha Ossian fellegeiből szállott volna alá, olyan volt, mint a buskomorság angyala, vagy a bűn elől menekvő megtestesült lelkiismeret. Nem hiányzott e veszedelmes gyülekezetből a párisi nő sem, kinek minden szépsége csak az a kifejezhetetlen báj, mely kisugárzik az öltözékéből, a szellemességéből, mindenható gyöngeségéből; aki hajlik is, meg merev is; szíren szív nélkül, szenvedélyesség nélkül, de aki mesterkedve föl tudja szítani a szenvedély minden nemét, szinlelni a saját szívé hevesebb dobogását. Ott tündökölt még néhány látszatra nyugodt, de a gyönyört fenéig élvezni tudó olasz szépség is, pompásan megtermett, telt formájú normann, s feketefürtű, mandulametszésű délvidéki nőekkel elegyesen. Mintha Lebel szavára Versailles szépségeinek törvénstörésre jól fölkészült színe-virága gyűlt volna egybe. Vagy mintha keleti rabnők sereglettek volna össze, hogy hajnalhasadtakor tovább induljanak a rabszolga-kufár-parancsára. Szavuk-elakadtan, szégyenlősen sűrögtek-forogtak az asztal körül, mint nyüzsgő méhikék raja a kaptár belsejében. Ez a szégyenkező megzavarodottság, így, méltatlankodással és kaczerkódással elegyesen, egyaránt vallhatott kiszámított megejtésre, vagy önkénytelen szemérmességre. Talán valami olyan érzés készítette őket az erény köpenybe burkolózniok, amit nő sohasem nyilvánít a maga teljes valóságában, ezzel igyekezvén több bájít és vonzóerőt kölcsönözni a vétkezés gyönyörűségének.

Ugy látszott, hogy a vén Taillefer összeesküvése könnyen kudarcot vallhat. E zabolátlan embereket egyszerűen leigázta a nő felsége hatalma, melylyel oly szívesen él. A bámulat moraja úgy futott végig a belépőkön, mint valami lágyszavu műzika. A szerelem nem egy uton vágatott a mámorral; ahelyett, hogy a szenvedély vihara sodorta volna magával a jeles Taillefer vendégeit, inkább valami csodálatos gyöngeség lepte meg, s átadták magukat az elragadtatás kéjes gyönyörének. A bennük lakozó s minden érzésük fölibe kerekedni tudó költőiség szavára ez a művésznőség mindenekelőtt e válogatott szépségek elemzésébe merült.

Valószínűleg a champagnei szénsava szállt a fejébe annak a filozófusnak, aki megpillantásukkor megborzongott, mikor elgondolta, mennyi kárhozát fakadt e nők lábanyomán, kik valamikor talán méltók lehetek a legtisztább hódolatra. Bizonyára mindeniküknek lehetett valami elmondani való véres drámája. Talán egy szálíg mindenik pokoli kinokat tudott föl idézni, s hitevesztett férfiakat, esküszegést, nyomorral megfizetett gyönyörűségeket vonszolt maga után, árnyéka gyanánt. A férfiak udvariasan közeledtek feléjük és a jellemek különbözőségei szerint kialakuló társalgás itt is, ott is megindult. Csoportokba verődtek össze. Mintha a legjava társaság szalonjában fiatal leányok és asszonykák szolgáltak volna az emésztés nehézségeivel küzdő inycnczeknek azzal az enyhülés-sel, amelylyel ilyen állapotban a kávé, a likőrök és a czukorkák kínálkoznak. Nemsokára azonban föl-fölcsendült egy-egy kaczagás, a zsbongás nőttön-nőtt s a nyelvek jobban nekieredtek. Az orgia, mely pillanatokra alábbhagyott, kitorőfélben volt újra. Ez el-elhalkuló, majd fölzugó zsongásnak volt valami távoli hasonlatossága Beethoven szimfóniáival.

(Folytatása következik.)

Saison.

Lectori salutem!

— aug. 14.

Altábornagyné kegyelmes asszonyomat egy hársfa alatt a padon találtam meg, svábhegyi nyaralójában. Amint engem megpillantott, sietve tette félre azt a könyvet, amelyet olvasott, sőt szemmelláthatólag dugdosta előlem.

— Mit olvas, kegyelmes asszonyom? — volt sietve az első kérdésem.

— Ah semmit... valami ostoba könyv; itt találtam a padon, nem is az enyém; azt hiszem, a nevelőnőé.

— Szabad látnom — unszoltam.

Altábornagyné kegyelmes asszonyom némi vonakodás után átnyujtotta a könyvet, amelyet finom ujjai az undor és a megvetés kifejezéséül alig érintettek. A könyv czime: »Freystädtler báróné szenvedései« volt.

— Érdekes könyv, szép könyv, izgató könyv — mondtam — és szerzője többet keresett vele, mint legdivatosabb regényírónk.

Altábornagyné kegyelmes asszonyom mentegőztött:

— Ugyan kérem... mit olvasson az ember nyáron?

Nyáron az ember pihenni akar, pihentetni akarja a fejét is és az efféle könyvet minden megerőltetés nélkül lehet olvasni, az ember akár oda se figyeljen... Mondja különben, igazán Freystädtler báróné írta ezt a könyvet?

— Nem, kegyelmes asszonyom, Freystädtler Flóra többet csinált ezzel a regénnyel, valósággal át is élte. És önnek igaza van, kegyelmes asszonyom: miért olvasson az ember olyan regényt, amit valaki nagy fejtöréssel fundált ki, amikor itt van az életből egy igazi regény, amelynek szereplőit ha nem is személyesen, de látásból, hallomásból ismerjük!

— Mondja csak... hát az a Nagy Irma élő személy-e? — kérdezte a kegyelmes asszony.

— Hja, Nagy Irma, a híres »urileány«! Akinek a vallomásai most könyvalakban jelentek meg? Kegyelmes asszonyom, én azt hiszem, hogy ez a Nagy Irma csak papiroson él, még pedig igen kitűnő papiroson, amelyre Kraft-Ebing báró neve van írva. Amióta Kraft-Ebing »Psychopathia sexualis« című testes műve teljes magyar fordításban megjelent, azóta a mi közönségünk körében is terjednek a szexuális pszichiátria ismeretei és a magyar olvasók csak örülnek neki, amikor Kraft-Ebing »megfigyelései« egy urileány vallomásai alakjában még egyszer napvilágot látnak. Így olcsóbban lehet hozzájuk férni, nem kell megemészteni a sok tudományos magyarázatot, a latin és orvosi kifejezéseket, hanem jó népszerűen, enyhe imbecillitással vannak föltálalva az esetek.

— Maga örökké csak rosszmájú marad, — szolt a kegyelmes asszony — pedig a mi közönségünk már feltűnően érdeklődni kezd a tudományos dolgok iránt, aminek a legszebb jele, hogy Kraft-Ebinget egész terjedelmében lefordították magyarra.

— Én láttam ezt a fordítást. Mindjárt az első oldalán így fordít: »Hartmann E. a »bizonytalan« bölcselkedőnek a nemi viszonyokról kifejtett nézetei.« — Szegény Hartmann! aki a »Philosophie des Unbewusten« megalapítója, most megfordulhat a sirjában, hogy őt Magyarországon »bizonytalan« bölcselkedőnek tekintik... Gondolhatja, kegyelmes asszonyom, hogy az a fordítás, amely már az első lapján így kezdődik, milyen jó lehet.

— Nem lehet minden egyszerre tökéletes — szolt a kegyelmes asszony.

— Én csak egy tökéletes művet ismerek Magyarországon és ez a »Nick Carter«. Hiába próbáltam szigorú szemmel elolvasni ezt a detektívregényt, hiába láttam megdöbbenően buta és éretlen férczregénynek, — amihez képest Ponson du Terrail egy második Tacitus — mégis kell lenni benne valaminek, amivel megfogta a magyar közönség szívét.

— Csak a cselédek és a plebs olvassa — jegyezte meg a kegyelmes asszony.

— Ez a legjobb közönség, mert sokan vannak. És a »plebs« fogalma nálunk nagyon tágas. Én láttam curiai bírót, aki a trafikban a szokásos öt trabukója mellé állandóan megvette a »Nick Carter« hetenkint megjelenő füzetait is.

— Az ember elolvassa, mert olyan nagy butaság — vallotta meg a kegyelmes asszony.

— Bizony elolvassa. És mindenki elolvassa. Előkelő kiadóink meg voltak döbbenve, hogy a trafikokban hogyan fogy a »Nick Carter«. Rögtön föl is ismerték a közönség ízlésének legújabb irányát és nyakra-főre kiadták a Sherlock Holmes-féle detektívregényeket. Napilapjaink sem maradhattak el az általános irodalmi fellendülés mögött és sorban leközltek a »Sherlock Holmes«, »Hérlock Sholmes«, »Lupin Arzén«, »Lupin Holmes«, »Sherlock Arzén«, »Raffles«, »Raffles Sherlock ellen«, »Lupin Arzén Raffles ellen«, »Nick Carter Sherlock Holmes ellen«, »Nobody Nick Carter ellen« című regényeket; amiket közönségünk éppugy fal a szemével, mint a czirkuszban az akrobatákat, a súlyemelőket és a londoni mammuth-birkózás világbajnokát. A közönségnek panoráma kell ma. Vagy azt hiszi, kegyelmes asszonyom, hogy nem az idők jele, hogy Jókai szobrára nem gyülik elég pénz? Kinek kell ma Jókai? Kinek kell ma regény, amelyben a jó öreg művészet is kegyelmet kér a maga számára?

— Nincs egészen igaza — felelte a kegyelmes asszony. — Mi asszonyok úgy olvassuk a regényeket, hogy hátulról kezdjük, mert kíváncsiak vagyunk a végére. Ha a vége nem érdekes, akkor eldobjuk az egész regényt. A mi írónk sohasem számoltak a nőknek ezzel az igényével, pedig a mi olvasóközönség van nálunk, az főként nőkből áll. A férfiak csak ujságot olvasnak és erre sem nagyon érnek rá. Íróink egészen elhanyagolták a közönségüket. Ugy kezdtek írni, hogy csak az irodalmi kávéházakban értették meg őket, ahol Flaubert is »vieux jeu« már. Erre jött a reakció. Az írók addig panaszkodtak, hogy nincs közönség, amely könyveket venne, míg végre most eljött az ideje annak, hogy van hatalmas olvasóközönség, amely csak úgy falja »Sherlock Holmes«-t és társait, Freystädtler Flóra szenvedéseit, Nagy Irma vallomásait és a többit.

— Kegyelmes asszonyom megérezté és megértette az idők szelét. Csak előkelő kiadóink nem akarják megérteni. Ők szegények részben még abban a hitben vannak, hogy a közönség a szépet is kedveli, holott egészen nyilvánvaló, hogy csak az kell neki, amitől éjszakánként nem tud aludni és amitől nem meri nyitva hagyni az ablakot. Íróink még naivabban és még makácsabban ragaszkodnak holmi régi művészi előítéletekhez. De mind el fognak szegényedni, amíg be nem látják, hogy a közönségnek van igaza. A mi fővárosunk és a mi embereink egészen amerikai stílusúak. Budapest úgy fejlődik, mint egy amerikai város: a semmiből; és itt napról-napra támadnak ember-rétegek, amelyek megtanulták a betűvetést és könyvet akarnak olvasni. Nem olyan könyvet, amihez mindig a Pallas Lexikont kell segítségül venni, vagy pedig a szerkesztőségtől levélben megkérdezni, hogy mit tesz az a szó, hogy »inkompatibilitás«, amit nyakra-főre használnak. Nekik olyan könyv kell, ami olyan egyszerűen és érthetően beszél, mint az édes anyjuk és kereken megmondja, hogy Nick Carter okos, ravasz ember, az ellenfele pedig,

a betörő, a Lupin Arzén egy gonosz, rossz, tolvaj ember. Igy kell irni regényt, nem pedig mint ahogy azok a bolondok, egy Balsac, egy Flaubert, egy Stendhal, egy Tolsztoj, egy Dosztojevszki csinálták. A közönség ráunt már arra, hogy a regényen a fejét törje. Elég baja van az életben amugy is, elég gondja; amikor olvas, akkor élvezni akar. Élni betüket, sorokat, amelyek úgy folynak mint a víz és amiken az ember épp úgy nem töri a fejét mint a víz csobogásán. Nem mondom: vannak nálunk is írók, akik fölismerték a mindenható közönségnek ezt a kedvtelését és hozzája alkalmazkodnak. De a nagy része még sötétben tapogatózik és tönkre teszi a kiadókat.

— Maga egészen okosan beszélne, ha nem haragudnék — szolt a kegyelmes asszony.

— Én haragszom? Annyi epe sincs bennem mint egy töltött galambban. Tényeket csak szabad konstataálnom? Én már régóta hiszem és vallom, hogy mese kell a népek, nem irodalmi firlefáncz. Egyszerű, érthető, kellemes mese, amelyet a fináncz épp úgy megért, mint a pénzügyminiszter. A többi mellékes és a közönség az ugynevezett leiró részleteket ugyis átlapozza, mintha ott sem volnának. Legközelebb, amikor regényt írok, alkalmazkodni is fogok a közönségnek ehhez a szokásához. Például irni fogom: »Pál és Ernesztin az erdőben találkoztak«. Csillag alatt, az »erdő« szó mellé meg fogom jegyezni, hogy: »Itt az olvasó képzelje el egy erdő hangulatos leírását«. Ez nekem is könnyebbég, az olvasót se fárasztom vele.

— Maga mégsem fog meggazdagodni — szolt gunyosan a kegyelmes asszony.

— Elevenemre talált, kegyelmes asszonyom. Érzem, hogy egész életemben könnyelmű bohém leszek és sohasem fogok meggazdagodni. Ehhez hajlam kell, üzleti szellem és jó orr. Én csak tényeket tudok utólag konstatálni, de nem tudok jó üzleteket előre megszimatolni. És valósággal hódolva bomlok le ama vállalkozó szellemű fiatal emberek előtt, akik megértették a huszadik század lehelletét. Ezek a fiatal emberek — névszerint is ismerek közülök egyet-kettőt — eleinte féltékenyen jelennek meg irodalmi kávéházakban. (Pesten minden kávéház irodalmi.) Borzas a hajuk, ritkán borotválkoznak és multjoknál csak a gallérjuk tisztább. Kézelt elvből nem hordanak. Az ember látja, hogy szorgalmasan irnak a márványasztalnál hónapokon át, de szerkesztőséghez nem tartoznak, existenciájuk pedig olyan bizanytalan mint egy versenyló indulása. Egyszer csak azt hallja az ember, hogy kibéreltek egy hónapos szobát és azt átalakították »expediczió«-vá. Onnan küldik szét Magyarországra és a kapcsolt részekbe »Nick Carter«-t, »Freystädtler Flórát« és »Nagy Irmát«. Nem telik bele egy pár hónap és már rendszeren borotválkoznak, egyiptomi cigarettákat kezdenek szívni, feltűnő jó ruhadarabok jelennek meg rajtuk, itt-ott az ember gummikerekün látja őket és barátaitól hallja, hogy néhány hónap alatt tiz-huszezer koronát kerestek »mint írók«. Ugyanakkor pedig kiváló nevű magyar írók... de ne beszéljünk erről.

— Ön olyan keserű! — mondta a kegyelmes asszony.

— Hogyne volnék keserű, amikor magam is regényt akarok kiadni! A bolti ára három korona lesz, de kegyelmes asszonyom most egy koronáért megkaphatja, ha aláírja az előfizetési ivemet. A koronát csak akkor kell megfizetnie, amikor a könyvet kézhez kapja, mert még bizonytalan, hogy egyáltalán megjelenhet-e, lesz-e elég előfizető.

Reveur.

NYÁRI REGÉK.

1. A sellő.

Tengeri fürdön a strand is
Fontos s a víz meg a szellő,
De kelléknek nem legutolsó
Egy ragyogó, fekete sellő.

A sellőt, ki télen a karban
Dalolt, mi sohase káros:
Egyszerre hárman imádták,
A költő, a szobrász, a gyáros.

Szerették olykor a parton
S még jobban a vízbe ha látták,
Szerették reggeltől estig
És reggelig újra imádták.

S a költő belőle verset
Faragott, mert szerette őt,
A szobrász egy Aphroditét,
A gyáros szeretőt.

2. Loreley.

Loreleyt, a szini lánykát,
A Balaton mossa, mossa,
Hosszu haját, arany haját
A futó hab elkapdossa.

Hosszu haja, arany haja,
Nincsen hossza, nincsen vége,
Ez a haj az egész fürdő
S Csillag Anna dicsősége.

Ez a haj van százkilenczven,
Sőt van kétszáz centiméter;
Ezért bomlik valamennyi
Péter és Pál, Pál és Péter.

S Loreley a trambulinon
Arany haját fésülgeti,
Aki uszik mind őt nézi,
S ki nem nézi, kerülgeti.

Nézi s uszik jobbra-balra,
Uszik vízben, uszik kéjben,
Sőt akire rámosolyog,
Uszik a gyönyörűségben.

Uszik nyakig, uszik fülig
S az a haj csak ragyog, ragyog,
S nem tudom, hogy mit jelent ez,
De én oly szomorú vagyok.

Uszom én is jobbra-balra,
Uszom tenger adósságba —
S azt hiszem, hogy az egészét
A kis Loreley csinálta.

3. Siegfried.

Siegfriednek, ki tőzsdetag volt,
Bizományos, s több efféle
Fürdés közben egy falevél
Hullt a háta közepére.

Éppen akkor, hogy a vizből
Nagynehezen kikecmergett,
Egy falevél, hársfalevél
Valahonnan reá pergett.

Odahullott, odatapadt,
Odaszáradt mint egy bélyeg.
— Ez a dolog kellemetlen,
Mondta Siegfried, én úgy éljek!

Azért mégsem olyan rémes,
Sőt jajgatni sincsen okom —
Jövő nyáron majd leázik,
Ha megfürdöm Siófokon.

Kócz.

INNEN-ONNAN.

♣ **Edvárd humorizál.** Az angol király ugyancsak benne van a munkában. Elsőnek megcsókolta az orosz czárt. Aztán jött a francia köztársaság elnöke. Ezt követte a német császár, akit jó pár hónappal megelőzött a spanyol király. Csók csattant itt is, amott is, nem is szólva arról, hogy minden találkozásnál beszélni kellett a békéről, a népek kölcsönös barátságáról és szeretetéről. Az ember igazán bámulattal néz az öregedő angol királyra, aki végre is jobb napokat élt valamikor. Hajdan a mulatóhelyek szeparéi voltak hangosak Európában. Az angol király olyan sorban látogatta meg ezeket a vidám helyeket, mint ma az európai udvarokat, s a hölgyecskéket csakugy biztosította barátságáról, mint ma a fejedelmeket. S ilyen fényes mult után ilyen sivár jelen! Azonban azt az egyet ma sem lehet elvitáznai az angol királytól, hogy a régi humorból ma is sok van még benne. Lehet, hogy ez a humor önkéntelenül nyilatkozik meg benne, de bizonyos, hogy jó humor. Vagy nem a sziporkázó jókedv bizonyossága, hogy Edvárd király ennyi csók és ennyi pohárköszöntő után Karlsbadba megy — gyomor-kurára?

— **Népszerűség.** Vajh mit szólna hozzá Trokár Marcsa, a rusnya kis sakál-némbér, ha megtudná, hogy finom gavallérok és selymes kisasszonykák tüzes ujjongással kiáltozzák az ő fura cigány nevét, egy szép mezőn, uri mulatozásnak közepette? Mit szólna hozzá, hogy paripát keresteltek az ő nevére, versenyparipát, karcsu, tüzes, aranyos táltost. Hopp Sári primadonna és Homonnai Tyutyu grófkisasszony bizonyára hódolásnak venné és megjutalmazná csókkal, illetve rózsaszállal, ha a lovagja róla nevezné el a kedves lovát. Trokár Marcsa bizonyára haragudna érte, és a devla rontását kívánná a beste fiára, ki egy lélektelen párának odapredálja az ő nevét. Azért, — gondolná — mert az ember egy kicsit tolvaj, gyilkos, parázna, azért még nem kutya, hogy a nevét egy lónak osztogassák. Hajh, mert a buta Trokár Marcsa nem tudja, hogy az uri gavallér nem úgy dicsóti halhatatlanná a választott hölgyet, mint például egy kóbor Petarca az ő Lauráját. Nem tudja, hogy a versenyparipák emlékezetesebbek a szonetteknel. Nem tudja, mint fog mámorban bőgni a nép, ha a totalizátor az ő

nevében fizet tizre száztizenhetet. És nem tudja, milyen halhatatlan öröme az a jövendőnek, ha az aranyfényű mezőkön rohannak majd táltosok, és a tapstól csengő manégekben tánczolnak telivérek, — és ezen táltosoknak és telivéreknek ez lesz a pedigreeje: »apja: Eulenburg, anyja: Trokár Marcsa...«

♣ **A kormánypárti sósorszesz.** Most már igazán nem tudjuk, hogy mit tegyünk, ha a sors abba a kellemetlen helyzetbe sodor, hogy sósorszeszre kell fanyalodnunk. Az embernek elég bajt okoz, ha bántja a reumája. S most még azt kívánják tőlünk, hogy miniszteri rendeleteket tanulmányozzunk, mielőtt a csodaszert megvásároljuk. Eddig a gyáros irta a szesz mellé a használati utasítást, most a gyáros dicsériáidait megtoldják miniszteri rendeletekkel, még pedig akkorakkal, hogy egy kis üveg sósorszeszen el se fér az a sok tudomány, amit a hivatalos utasítás odadiktál. A pénzünkért ezután kevés sósorszeszt és sok miniszteri rendeletet kapunk, ami egyformán megárt a sósorszesznek, meg a kormányának. Mert ezután már a sósorszesz is kormánypárti lesz. S ha eddig csak a gyarost szidtuk, ha a szesz nem használt, ezután a kormányt is átkozhatjuk, mely hivatalos pecsétet ütöget a szeszüvegekre. Hát mi szüksége a kormányának arra, hogy röpiratokat adjon ki maga ellen? Elvégzik ezt helyette mások.

— **Exekutorok gyásza.** Ki hinné, hogy adósságban fulladozó Hunniánknak van olyan boldog, oázisa, ahol öngyilkos lesz a végrehajtó a tulajdon nyomora mián! A végrehajtó, aki még bölcséjében sem álmodhatik drágább, finomabb Eldorádóról, mint a mi földünk, ez a jelzálloggal csomóba kötött szép bokrétája az Isten kalapjának. Ki gazdagodjék meg minálunk, ki építsen emeletes házat, ki vásároljon kövér bánati tarlót, ki ereszsen ragyogó tokát, ha nem a végrehajtó? Ez a nyájas és finom ur, ki czobolybundában és czilinderkalappal jár látogatóba Pesten, a jó vidéken pedig szebb hintója van, mint a főispánnak. Ez a derék és barátságos bácsi, aki az összes Shylockok és Önszegélyző Iparbankok ellen kitörő haragot és gorombaságot bünbaki békességgel rakja zsebre és amellest áldott türelemmel jön, lát, foglal és pecsétel, rójja a jegyzőkönyvet és igénybejelentési felhívást, és szelidebben mondja el, hogy »senki többet?« — mint ámenjeit a pap. Ő az ártatlan Krampusz, akiről szürke kis családapák álmodni szoktak, ha nagyon jóllaknak vacsorára. Ő a hivatlan vendég. De neki szükséges jó mind e gyűlölet, gorombaság és félség. Ő annál vidámabb poczakot ereszt, minél több özvegyasszony sirja el rája az elliczitált tehénke fölött a radai átkot. Ő amaz Azrákból való, kik meghalnak, ha mindenki jól él. De efelől alhatnak nyugton. Az egy képtelen csoda, egy minden nyári kételkedést érdemlő híradás, hogy van egy Bonyhád nevű hely, ahol öngyilkos lett a végrehajtó, mert nem tudott megélni. Ő, boldog Bonyhád! Olyan kicsiny-e a te nyomoruságod, hogy még egy végrehajtó sem él meg belőle? Avagy olyan nagy, hogy hináros mélyével megfojtja a jámbort, ki rajta aratni akar?...

— **A művésznő pénztárczája.** A kabaretek lassankint megnyílnak az őszi eső csókjára. Ez már egészen bizonyos. Aki a plakátoknak nem hisz, az olvashatta az ujságokban, ahol kövér betűkkel és elég feltűnő helyen jelezve volt, hogy egy kabaret-művésznő pénztárczáját ellopták. A dolog úgy történt, hogy a művésznő, akinek eddig sikerült hírnevtelennek maradni, elment a fürdőbe, kitette a pénztárczáját, amelyben kétezer-

hétsház korona volt — legalább a lapok hirei számára — és megfürdött. Mire visszajött, egy szemfüles tolvaj szép summához, a művésznő pedig jó kis reklámhoz jutott. Igaz, hogy ez reklámnak egy kissé drága, de egy élvezetes fürdésért semmiestre sem sok. Az is bizonyos, hogy a kisasszony ezen a pénzen okosabb dologgal is feltűnést szerezhetett volna magának, ha mondjuk a nagyenyedi kollégium konviktusa számára tett volna ágyalapítványt, de ez kulturális tett lett volna, az ilyesmitől pedig a kabaret-művésznőket mindig megóvja a sors. A tolvajoktól szerencsére kevésbé és ámbár ma már igen tekintélyes bankókat kell egy formás kis pénztárczába gyömöszölni, hogy az ember verhesse a többi művésznőt, de ez legalább bevált és kitaposott utja a sikernek. És én igazán nem járultam volna hozzá e kis cikkkecske megírásával a drága sikerhez, ha nem akarnám ezzel figyelmeztetni a derék »Frankfurter Zeitung«-ot, amely ilyenkor vigan gyűjti az adatokat ahhoz a hasravágási aprósághoz, hogy mennyibe kerül a híres művésznők fürdőzése.

* * *

Ő Kurcsibrák. Kurcsibrákon egy fiatal gróf megállította a gyorsvonatot. Ebben nincsen semmi különös, mert hiszen a grófok sohasem voltak nagy barátai a gyorsaságnak. A megállítás úgy történt, hogy a gróf a podgyászát a vasuti sinekre rakta. S mert a grófoknak sok az uti podgyászuk, a gyorsvonatnak meg kellett állani. Ebben sincs semmi különös, mert jól tudjuk, hogy a grófok idáig, nem is sok, de rendszerint nagyon kevés podgyászszal állották utját a gyorsabb haladásnak. De az már különös, hogy a gróf olyan helyen akarta megállítani a gyorsvonatot, ahol ez különben menetrendszerűen is megáll. Így mondja ezt a félhivatalos nyilatkozat. És mi hiszünk a félhivatalosnak. Persze, így aztán problematikus marad, hogy miért rakatta a gróf a vasuti sinekre a holmiját? De a probléma ne okozzon sok gondot. Végre is egy gróftól nem kívánhatja senki, hogy a vasuti menetrendet tanulmányozza. Az ilyen tanulmány sok időt és fáradságot igényel, s egy magyar gróf megengedheti magának azt a luxust, hogy inkább lefizet száz korona birságot, de könyvet nem vesz a kezébe.

* * *

Házbéruszora.

Megint csavartak egyet-kettőt bátran — A házbérkulcson e szent hazában, — És akárcsak az inkvizícióban — Vérünk csurgott ez augusztus hóban. — Ám nem húzza többé a szegényt az ág, — Megszűnik már eztán a házbérdrágaság. — A sok mulasztást helyrehozuk, helyre, — Már szervekedik is a lakók ezre. — Eztán már mi is sztrájkba állunk. — S kisztrájkoljuk a ... lakásunk! — Egy szobáért egy hónapig, — Kettőig, ki kettőben lakik — S így tovább minden szobáér — Egy hónapig sztrájkol, aki ráér! — Így határozta ezt a szervezet, — Mely örködik a lakók felett. — A dologban csak az a szomorú — S ezért nem oszlik szümről a boru, — Hogy e sztrájkban, mely megoldást majd ad, — Háziurtól kell bérelni a ... sztrájkianyt!

Az ischli királytalálkozás alkalmával azon az udvari ebéden, melyet ő felsége Edvárd angol király üszteletére adott, a legválogatottabb italok, a legkitünőbb borok kerültek asztalra. Voltak burgundi és rajnamenti borok, madeira, tokaji, mindannyi királyunknak gazdag pinczekészletéből. De valamennyinek jóságát feledtette a Moët & Chandon Imperial pezsgő, a champagnerek fejedelme, amelyet a Moët & Chandon régi és híres epernai pezsgőgyáros cég, az udvar rendes szállítója liferált be az udvarnak.

A poengyilkos.

Az ujján nincs ametiszt-gyűrű, mint a régi Róma czéhbeli orvgyilkosainak, akik mérget rejtettek az amulus drágaköve alá, hogy őrizetlen pillanatban behintsek a gyilkos port áldozatuknak serlegébe.

Nem. Nincs nála se méreg, se tör. Idegen tőle a handzsár és a pisztoly. S mégis : gyilkos ez az ember. Ől, fegyvertelenül, ől, szabadkézzel és ami még nagyobb baj : szabadlábbon.

Az áldozatainak már se szeri, se száma. A vendéglőben, ahol étkezik, a kávéházban, ahol feketéjét költi el, a hivatalában, ahová előlegért jár be : mindenütt vonagló roncok jelzik az ő rettenetes utját. A nerói hajlandóságát már mindenki ismeri, félnek tőle és irtóznak, de tehetetlenek vele szemben.

... Mert ő a poengyilkos.

Ha megnézed, meglepődve látod, milyen barátságos és invitáló az arca. A szája körül állandó mosoly lebeg ; egy ott feledett mosoly, amely szinte kinálkozik, mint valami talált retikül és kedves indiszkréciójt sejtész mögötte. Incselkedik veled a mosolya és mondja : nyulj utánam, a tied vagyok. Még habozol, de a szörnyeteg, akit futólag már ismersz, mert egyszer valahol találkoztál vele, odalép hozzád és megszólít :

— Mesés viccet hallottam !

Ember, ilyenkor jussanak eszedbe középiskolában szerzett irodalmi ismereteid : a Loreley danája, amelyen nem szabad elindulnod, mert örvénybe csal ; a csalfa szirének zengése, amely sziklazátonyra kergeti hajódat ; és jusson eszedbe a vén Márkus is, a hamis tanu, aki tiszai halász korodban, azt szokta kérdezni tőled : oldjon-e, kössön-e, de te, bölcsen, nem feleltél neki, mert tudtad, hogy kétélű a kérdés, még bajt hozhatna rád.

Gondolj mindezekre és ne fogadd el a kinálkozását. Tudd meg, ez az ember ellened tör, és csak eszköznek akar felhasználni. Elmésségek, apró élczek pillangó-szárnyon röpködnek a levegőben, mignem ő törbe ejti őket és egy Jack the ripper kegyetlenségével végez velük.

... Mert ő a poengyilkos.

Magam se tudom : a hite vagy a meggyőződése, hivatása vagy a szenvedélye, hogy élcz-hugenottákat mészároljon, de teszi és pedig azzal a buzgósággal, amelyet régebbi és elévült frazeológiával apostolinak nevezhetnénk. Miért teszi ? Probléma. Miért adomázik, holott nem ért hozzá ? Titok. Miért nem teszik ártalmatlanná már az első bűnös kísérlete után ? Rejtély. Bizonyos csak az, hogy ami a fülén mint élcz mene be, a száján mint élcz többé nem jöve ki. Ő maga is tudja. És kérkedik vele : »Én vagyok Közép-Európa legtehetségesebb poengyilkosa« — mondja. Ám a büntudat se segít rajta, és ha találkozol vele, biztos, hogy megkérdi :

— A tojást, ha foldobom, fehér, ha leesik, sárga. Mit szól hozzá ?

Vállat vonsz, a szörnyeteg pedig még csak most veszi észre, hogy szórakozottságában rosszul vetette fel a tojást, akarom mondani a kérdést. Azt akarta kérdezni :

— Ha feldobom, fehér, ha leesik, sárga, mi az ?

Találós kérdésére az volna a válasz, hogy a tojás, amely ha leesik, eltörik és kiömlik a sárgája. Jó. De a poengyilkos összetörte a tojást, még mielőtt feldobta volna. Megölte a viccet ; s az időnek előtte eltört tojásnak te iszod meg a levét.

Van aztán a poengyilkosnak egy másik fajtája is, az, amelyik előbb óvatosan megkérdi tőled, nem ismered-e az elmondandó élczet. És hogy idézze, mindjárt a poenjénél fogva czipeli eléd :

— Ismeri azt a viccet, hogy »Gott ist belgyógyász«

— kérdezi tőled.

Mindegy, ismered-e vagy nem. Azzal, hogy a poenjét idézte, szíven szurta az adomát. A poen után még az egész

históriát végighallgatni, olyan ez, mint amikor az embernek egy rég elköltött, előleget kell ledolgoznia. Amivel mindent elmondtam.

De hála Istennek, a poengyilkosság már olyan régi, hogy a viccz-ölésnek (nem tévesztendő össze a vicczeléssel) még számos formája alakult ki. Például, amikor barátunk, a gonosz-tévő elkezdte...

Egyszer egy tanár valami nagyon nehéz kérdést adott felvizsgálaton a vizsgázó jelöltnek. A szegény diák zavarba jött, előbb csak hebegett... nem, nem is... de, de igen. Dadogott. E... mondta, aztán nekibátorodott, és mindenféle számárságot hadart össze. Egyszerre csak elhallgatott, és amikor befejezte a mondókáját, a tanár, mert nagyon ravasz tanár volt...

És most elapad a száva. Azt hinnéd, azért kell neki a pauza, hogy annál csattanóbban jöjjön majd ki a poen. Balga reménység! A pauza azért van, mert a poengyilkos már három nappal ezelőtt elfeledte a poent, és ha agyonverné, akkor se jutna eszébe, mit is felelt a ravasz tanár a szürkölő jelöltnek. Nem, nem, nem! Lelki karmaival az agysejtjeit tépné és mégse jut eszébe az elfeledett poen. Sőt végül már maga sínics tisztában vele, hogy a jelölt megbukott-e voltaképpen a vizsgán, vagy átcsúszott, amit a magam részéről különben szívből kívánok neki.

Hát az a másik fajta, amelyik fúvások, lihegések és kaczagási nyálérüpczók közepett elneveti, elköhögi az élczet, úgy hogy egyetlen szót se értesz belőle? Vagy szóljak-e azokról, akik végigmondják ugyan a vicczet, de nem olyan zamatosan, gesztusokkal és mimikával, mint a kitűnő Steinhardt vagy Rött, akiktől hallotta. (És persze te is.) Mikor végére ér mondókájának és körötte néma csend, akkor a megölt poen boldogtalan tetemének láttán ő lesz az első, aki élcsudálkozik rajta, milyen ostobaságot mondott el...

Még nincs vége a totnak. Itt volna még az a poengyilkos, aki téves váltoállítással dolgozik. Hogyan? Ugy, hogy két hasonló élczet összezavar, s az egyiknek históriáját rávezeti a másiknak szipájára. A katasztrófa elkerülhetetlen. A két élcz összeütközik, porrázuzza egymást, súlyosan sérült poenek nyöszörgése fölti be a levegőt, és mire eltakarítanád a romokat, siralmas rongyokban, véres czafatokban hever előtted a gyilkos sorsra jutott adoma. Tessék egy ilyen illúsztrált katasztrófa: Van egy élcz három lengyel zsidóról, aki el akart utazni, de lekésték, és a vonat éppen akkor robogott ki, amikor ők hármán a pályaudvarra értek. Erre a három hitsorsos különböző megjegyzések kíséretében rágyújtott a pipájára stb. És van egy másik élcz, a berlini hölgyről, aki hochdeutsch létere mulatságos módon értette félre három bécsi utczakövezőnek lerchenfeldi dialéktusát.

A poengyilkos, aki el akarja mondani neked a viczeit, elindítja a három lengyel zsidóról szóló anekdotát, de persze rossz vagányon indítja el, azon a vagányon, ahol a másik élcz állomások. Következik a katasztrófa, valahogyan így:

Három bécsi utczakövező el akart utazni, de lekésték és hochdeutsch létükre éppen akkor gyújtottak pipára, amikor a berlini hölgy kirobogott és rajta három lengyel zsidó...

Tetszik látni? A katasztrófa végzetes. Biztos, hogy mind a két poen szörnyet hál. Menthetetlenek.

Ha már most jogászosan gondolkodunk és eltöprengünk rajta, hogy a poenölők véres munkáját a gyilkosságok micsoda fajtájába soroljuk, rájövünk, hogy gyilkosságaik kétfélek: olyanok, amelyeket vetkés gondatlanságból követtek el és ezek a gyakoribbak, még olyanok, amelyeket az erős felindultságuk, a belső izgatótsáruk mentéget. Ha esküdtésük elé kerülhének büntetékért, az esküdték így bírálják el őket és mentőkörülmény gyanánt betudják még nekik a büntetlen előéletüket, s hogy tettüket nem előre megfontoltan követték el. A poengyilkost éppen az jellemzi, hogy nem fontolgat előre.

Badaud.

Müller Salamon kövér kacsái.

Volt egyszer egy szegény ember, akinek füszer- és gyarmatárkereskedése volt Nátafalván. Ezt a szegény embert Müller Salamonnak hívták és sok kocsikenőcse volt, de még több gyermeke. Legelt ennek a Müller Salamonnak azonkívül két kacsája is a mézön. Két szép, hizott kacsája, amelyek már voltak olyan kövérek, mint egy riport augusztusban. Látván e kacsákat, így szólt a sokgyermekű Müller Salamon:

— Istenemre mondom, püspöki falatok ezek a szárnyasok. Milyen kár volna értük, ha természetes halállal, ágyban, párnák közt halnának meg és nekem négy-négy koronába jönné darabja. Nem, én szebb halálnemet szántam nekik. Egy automobil gázoljon át a testükön.

Élt ugyanebben az időben egy magyar mágnás is, akinek az volt a főoglalkozása, hogy egy Vanderbilt-lánynak volt az ura s az volt a melléoglalkozása, hogy automobilozott. Ennek a nábobnak több volt a pénze, mint tengerparton a főveny, mint rostán a lyuk és mint a szegény Müllernél a kocsi-kenőcs és a gyermek együttvéve. Egy napon így szólt a nábob:

— Szép, szép ez az automobil-sport, de mit ér, ha még csak egy cigány-gyermek beleit sem gázolhatja ki az ember? A Petrásznak és a Keletinek aránylag minden hónapban akad egy hordárja, aki illő díjazásért el hagyja magát ütni s akkor azután a lapok hosszú humorkákat írnak az esetről, ami testvérek közt is jelent háromszáz korona gázitöbbletet. Hát énnekem, a nábobnak, még csak egy libának a czombja sem juthat?

Igy szólt a nábob és a közös gondolatban aztán találkozott a nátafalvai országúton Müller Salamonnal. Megalkudtak szépen, csendesen, ahogy illik, két koronában fejenként. Már mint kacsafejenként. Az alkura megittak egy meszely bort áldomásul. Azután Müller felállította a megkötözött lábú kacsákat az országúton, háromszor tapsolt a kezeivel és a harmadik tapsra a gróf kétszer keresztül száguldott autójával a kacsák testén. Ezután fizetett, amint illik, bediktálta Müllernek, hogy mit táviratozzon a könyvatosoknak és tovább rohant. Szegény Müller pedig ott állt az országúton a kacsák hült teteme felett és utána nézett és sirt.

S egy darabig integetvén még a zsebkendőjével a gróf után, megírta a következő tudósításokat:

1. A szociálista sajtó részére:

— A gróf ur passziói: Széchenyi László grófnak különös passziói vannak. Már megint elgázolta egy szegény vidéki füszerkereskedő kacsáit. A gróf urnak persze nem ez az első ilyen esete. Millióra támaszkodva, merész daczczal robog keresztül a törvényeken, hatóságokon, közbiztonságon, mert hiszen Tulipániában stb.

2. Az agrár sajtó részére:

— Automobil-sportunk akadályai. Széchenyi László gróf, a rokonszenves fiatal mágnás, tudvaleg nagy szenvedélyvel üzi az auto-sportot. A minap is szép rekorddal robogott végig a nátafalvi országúton, mikor váratlanul és eddig még ki nem derített okból két kacsát tettek eléje az útra. A gróf érthető boszankodással távolította el gépkocsijával a kellemetlenkedő kacsákat, melyeknek már a járásából is nyilvánvaló volt, hogy a bevándorolt elemhez tartoznak. Ideje volna már... stb.

3. Végül pedig a következő táviratot:

Grof Szechenyi Laszlo Felsoe-Oer.

Mikor tetszik megint erre kacsazni? Mueller.

Négus.

SZÍNHÁZ.

Nyitány.

— aug. 14.

A fumei és a tátrai gyorsvonatokon burgonyaszín arczu admirálisok érkeznek Budapestre, a levegőben dinnye-illat és nátha-bacillusok terjengenek s a Népszínház hátsó kapujából az utolsó szemétbuczkákat hordják el a régi rezsimből, a vak is láthatja az előjelekből, hogy megérkezett a színházi szezon. Már kopogtatnak a szezon-költők a felöltőkről szóló verseikkel és már megjelennek a kedves kis traccsok arról, hogy mennyit hizott volna Abelovszky Margit, ha hagyták volna és hogy mennyiért vett volna Tapolczai egy makrapipát, ha pipás ember volna. Egyszóval tehát nem lehet letagadni, hogy már a komolyabb sajtó számára is itt van az új szezon s két színházban már játszanak is, sőt játszanának a harmadikban is, de amint mondám, ott még mindig nem győzték eltakarítani a mult érából maradt szemetet. A helyzet érdekes, mint egy kibontakozó sakkjátszma. A játékosok titokzatos szótlanúsággal indulnak a döntő rohamokra, lent egy kiütött király hever és egy pár letört bábu, de fönt merészen néznek szembe királynék és — lovak. Annyi már is látszik, hogy nemcsak takarmány-, hanem valcerinség is lesz a télen, mert a magyar operettnek egy virágzó fája dőlt ki Bálint Dezső személyében és takarmány nélkül csak megvolnánk valahogy, de mit csináljunk Barna Izsó nélkül? Igy gondolkozhattak azok a derék vidéki színházigazgatók is, akik most mint szövetségüket akarják új vérkeringésre birni a jégretett magyar operett-irodalmat s mivel attól félnek, hogy a télen nem lesz mivel elcsavarni a közös hadsereg tiszthelyetteseinek a fejét, tehát pályázatok útján csábítják a magyar ifjakat a librettó-írás mezejére. Itt tehát gyönyörű mellékjövedelmek kínálkoznak ismét az analfabéták számára és azoknak, akik zenét szereztek valahonnan. S a kabaret-Shakespearek, a kuplé-Petrarkák, a pornográf-irodalom helybélői, egyszóval azok a zilálthaju fiatalok, akik az ösztönélet apró pocsolóján járnak sajkáikkal, ők most egy lépéssel ismét közelebb jutnak a visegrádi nyaralóhoz, vagy a miramarei yachthoz. Mert a nagyatádi közszellem operettet kíván és a kenderesi segédjegyző, mikor értesült a Népszínház bérbevételéről, nagyot ütött botjával a helybeli izraelita kántor fejére és így szólt: Azt a ficzfán fityegő osztálymérnökségét ennek a keserves viczinálnak. Hát ki fogja nekem ebben a zajzonban elénekelni a románczokat az Auer-harisnyákról?

A pesti ember persze könnyen megtalálja ezeket a harisnyákat az operett-színpadon kívül is és nem busul addig, míg kabaretet lát. S így a vén kecske is jóllakik, de az izlés is meg van óva. Az operett-dekadencia pedig lassan eljut oda, ahová éppen dekadens mivolta utalja: a mulatóhelyek kurta színpadjaira, a pukkanó borok mámoros és havannafüstös világába. A színpad pedig megmarad a zenebona nélkül való dráma kultuszára. Primadonnák csatája helyett az akcentuált beszéd művészetére. Szoknyák lobogása helyett a térbe szorított, beszélő mozgás talajának. Budapestten három szintéren fogják vivni a forró csatákat a komoly drámai sikerért. Három színpadon készülnek, rendeznek, diszleteznek, varrnak és fésülködnek, hogy meg legyen elégedve Apollo is meg az igazgatóság is. Hadállások és mozgósítások tervei készülnek a vezérkarokban, amiből azonban egyelőre nem árulnak el semmit. Ez is új dolog. Máskor már Pocsolyádfüreden értesültünk róla, hogy a Bercsényi-féle színiiskola melyik fiatal hajtása fog ezidén szép reményekkel kecsegtetni és hogy az állami hidak kezelésének melyik hivatalnokja az, akinek benyújtott színművét elfogadták a Nemzetiben. Ezidén, levelek hullása, igazgató távozása idején sem tudunk még semmit. »Ki oszt?« — kérdi Tóth Imre. »Mindig az, aki kérdi!« — feleli egyhan-

gulag Faludi és Beöthy. De szegény Tóth Imre egyelőre még csak a dráma-bírálo-bizottság-ujjászervezésénél tart és a kezeit tördeli, hogy mit csináljon ő ennyi előadásra elfogadott drámával, amelyek még abból az időből maradtak ránk, amikor Sómáty Sándor is tulipánnal járt a gomblyukában és a hazai iparpártolás eszméjével szívében. Ahol ennyi dráma van, ott csakugyan nem igen van mit előadni, ámbr ezen az állapoton a dráma-bírálo-bizottság gyarapítása sem igen fog segíteni, legfeljebb a protektoroknak lesz erősebb munkájuk, amíg egy-egy sóhivatali eredetű dráma jövőjét el tudják hitetni. Édes Istenem, amíg annyi Loreley énekel a Nemzeti Színházban, addig nem csoda, ha annyi haláslégeny-bukik bele a sikertelenség-örvényébe, ami azt jelenti, hogy talán nem a drámai csendőrséget kellene szaporítani, hanem Loreleynak kellene megtiltani, hogy olyan csábosan énekeljen.

No de mindamellét úgy látszik, nemcsak a hazai íróknak van itt jövőjük, hanem a nagy külföldieknek. Ibsennek, Hauptmannnak, Shawnak is, akiknek idáig nem volt elég protekciójuk, hogy bejuthattak volna a legelső magyar műintézetbe. Tessék elhinni, hogy ebből a szempontból szinte jó volt a Nemzetinek átköltözni a Népszínházba. A régi épületben csak egy bejáró volt, azt már jókor elállták a józmu magyar-színpadi szerzők és aztán csak próbált volna arra jönni egy nyápicz kis külföldi. Most azonban már két bejárat lesz. Egy a hazai hivatalnok-írók részére, egy pedig azoknak, akik írni is tudnak. Az utóbbiak közül egy, az a tola-kodó Ibsen, már bent is van, ami igazán neveltlenség, ha az ember meggondolja, hogy szegény Kampis János már mióta dörömböl a másik ajtón.

Mindegy, az idéri szezon talán mégis jobb lesz az utolsó évekenél, egyrészt mert rosszabb nem igen lehet, másrészt mert új igazgató jól söpör. Színházaknál és asszonyoknál sohasem kell félni a megöregedéstől, amíg cserélgetik a ferjeiket, mert a szebb jövő-zaloga mindig az utóbbinál van. A Nemzetiben Ibsenre készülnek és bár ez ténylek arra, hogy örüljünk, egyelőre kevés, de van egy másik fény is, ami emezzel, úgy látszik, szorosán összefügg, az, hogy a kiváló Hevesi Sándor doktor került vissza a színházhoz, még pedig egy kis sarzsi-emeléssel: főrendezőnek. Aki ismeri az ő nagy és modern készültségét, a Thalia-beli sikereit, melyek egy csodálatos türelem és egy örökké mosolygó buzgóság intim sikerei voltak, az csak örülhet ennek a visszatérésnek. Tudja Isten, talán csakugyan úgy van, hogy nagy és jelentős összeroppánások gondviselészerűen történnek jelentéktelennek látszó ügyekért, és két igazgatónak kellett megbuknia, egy főrendezőnek avánzsálnia, egy színházat kellett kisajátítani és egy csomó hirlapi pofozkodást végighogyvoltozni, hogy mindezek befejezéséül egy jó és modern rendező munkához jusson.

Baburin.

IRODALOM.

Herczeg Ferencz könyve.

(Kaland és egyéb elbeszélések.)

Herczeg Ferenczet ujabban néhány hang az arisztokrácia írójának nevezi.

Ha az arisztokrácia a finom és nemes kedélyek gyűjtőneve, akkor ez csakugyan igaz. Ha biztosságot, könnyűséget és elegáns fölényt jelent s nemcsak plasztont és fehér keztyüt, akkor magát az író is arisztokratának kell tartanunk. Ebben a lelki finomság világában él ő és meséi, ahol az öntudat, a tartózkodó, márványos nyugalom egy puszta gesztussal lehüt minden vulgáris bizalmaskodást. Itt, ahol mindenki ur, de legkivált az író. Ez a gondolat

annyira uralkodik rajtam, hogy Herczeg Ferencz nemes alakja sokszor a parnasszusi költő típusát juttatja eszembe, a »poète impeccable«-t, aki aranyos széken trónol és sokkal bátrabb, semhogy vakmerő legyen és büszkébb, semhogy eredetiségével tüntessen. Minden akarata szerint történik. Kormányozza szavait, sujet-it és alakjait, nem azért, mert gyöngék, hanem mert ő erős. Kimért mondatai szinte sineken gördülnek. Még a pointek is másodpercnyi pontossággal csattannak el, akár az őrtoronyból igazgatott váltók s a hatás zökkenő nélkül, simán és határozottan dübörög be a jelzők és ötletek színes lámpáival. Mi meg valami uri kényelmet, valami édesen bizsergő félelmet éreziünk ezalatt, mintha örvények fölött robognánk s nyugodtan, álmodozva adjuk át magunkat az utazás boldog ingerének. Ilyen szenzációkat hoz Herczeg Ferencz. Ha ezt a pazar pompát és elegáns biztosságot arisztokratikusnak nevezzük, akkor Herczeg valóban arisztokrata.

Művészete ellenben mégis más lapra tartozik. Eleven tanúság erre új könyve. Hideg és éles intelligenciája csak pillanatra hiteti el velünk, hogy az író Herczeg is arisztokrata. Mindebből csak annyi való, hogy az elbeszélő-művészetnek két ellentétes sarka van, amelynek egyikén Csehov, másikán Maupassant áll s ő közelebb van az utóbbihoz, — a hidegebb pólushoz. Azok az írók pedig, akik ide, Maupassant formálisabb művészetéhez huznak, inkább a technika erejével, ötletek diadalmas játékaival győznek. Mindenesetre kevesebb van bennök Csehov puha, könyes lágy-ságából, de ennek ellenében ők uralkodnak a bábszínházon s nem a bábszínház rajtuk. Nem melegek, nem bensőek, nem sok tűz van bennük, de ők a tűzmesterek. Ellentétei a szófukar, keveseknek és keveset író művészeknek. Herczeg Ferencz is e művészek közül való.

Ujjongó, izgató, romantikusan izzó színrakása is erre mutat. Új könyve is elárulja, mennyire szereti Herczeg a szint, nem az arisztokratikusan letompított árnyalatokat, hanem a szabad, bátor, sokszor ellentétekben tobzódó színorgiákat, amelyekben a népmeséknek, egykor a fiatal Victor Hugónak és romantikus barátainak, ma meg a legújabb olasz íróknak telik kedvök. Arra az erdőre gondolok, amelyet egyik szivárványba mártott páratlan novellájában rajzol, a vörös ősemberre és fehér arájára, a tarka, lármás madarakra, a marcsona kedvtől duzzadó, egészségtől és szépségtől szinte kicsattanó világra. Gondolok azután a bolognai koldusdeák ábrándos kalandjára, a lantos és a szegény királylány meséjére, Lizire, a cselédre, aki egy operáénekesért bomlik, hogy mindezekkel körül-tüzdelyem előbbi állításmat és leírassam, hogy Herczeg nem árnyalatokat, de teljes színhatásokat, nem lelki talányokat, de ötleteket keres, ami kétségtelenül művészi kvalitás, de nem jellemzi az arisztokrata-művészt. Még abban az attitude-jében is, amint egy vidéki bestia fölé hajol, vagy két didergő gyereklelket vetkőztet pőrére, azt az író látom benne, aki ragyogó pályáját mint a kis-emberek, a hadnagyocskák, vidéki bálányák s a lekváros-fazekak mosolygó pszichológusa kezdte meg. Még mindig él benne ez a megható szeretet az apró dolgok és apró emberek iránt, hogy művészetével, ezzel a tisztult, kristályos és egyszerű művészettel nagygyá tegye. Az emberek

nála mind egyszerűek. Ha bonyolultak, egyszerűvé teszi őket. Néha gondol csak arra, hogy egy-egy alakot felbokrétázzon rózsás fantáziájával. A lélekrajz azonban ekkor is egyszerű marad, csak a kolorit lesz exotikusabb, mert rétegezett lelkeket nem ismer és nem is keres. Az a szín, ami palettáján van, mindnyájunk szemébe kaczag, az az egyszerű gazdagság, az az idegesen vibráló finomság, amit Herczeg művészetének szeretnék nevezni, nyílt könyv — egy színes, fiatal meséskönyv — mindnyájunk számára.

A nagy íróművészek között alig ismerek olyat, aki oly kevésbé arisztokrata, mint Herczeg Ferencz.

Io.

KÖZGAZDASÁG.

Adria biztosító-társulat. Az Adria biztosító-társulat elhatározta, hogy magyarországi osztályát *magyarországi igazgatósággá* változtatja át. Igazgatóknak kinevezettek: a magyarországi osztály jelenlegi vezértitkára, *Sebestyén* Henrik ur és a Duna biztosító-társaság budapesti fiókigazgatóságának eddigi intézője, *Reiner* Mihály ur.

HETI POSTA.

Zé, Bpest. Ön azt írja: »Író akarok lenni. Dolgozom a prózában és a versben. Nem tudom, hogy melyikben vagyok erősebb. Irányadó véleményt akarok hallani«. Nos tehát, az irányadó vélemény: Versei, amelyeket beküldött, gyengék. Prózát nem küldött be, csak egy fakturát mellékelte a versekhez, de ebből körülbelül sejtjük, hogy a prózában sem vitte sokra. Vagyis egyforma erős mind a kettőben.

Szombat. A levegő atomjai a mi fülünket még sohasem sirták tele az élet rövidségének gondolatával. A levegő atomjai tudunkkal csak házasságot kötnek egymással az Országos Vegyisérleti Állomáson és akkor ujjonganak, zszibonganak, kaczagnak, füvoláznak vagy trilláznak, ha úgy tetszik. És fogadják a nászatomok üdvözlését, mialatt az orgona a Gay-Lussac törvényét játszsza.

Emma. Czizellált, okos és színes mondatok. De a legsebb szavaknál is szebben beszél egy mély, igaz érzés.

Sz. Lh. I. Sulyra sok, de tartalomra kevés. Egy sem közölhető.

M—s J—a, Nagyvárad. Az üdvözlőket továbbítottuk a czimzettnek Balatonfüredre, a verset azonban itt fogtuk.

Virágvers. (Ifj. K. D.) Formailag ügyes, de egypár értelmetlen sora van és nagyon szirup-témája. Kerül onné talán jobb is.

D. E. (Álomban élek, stb.) Fájdalom, még így, javított kiadásban sem közölhetjük.

P—i I—n. (Temetői látogatás. Levél Svájcba.) A rajz csinos, hangulatos. Próbálkozzék meg novellával is, azt talán mi is inkább felhasználhatnók. A versek közül ezuttal egyik sem sikerült.

Nem közölhető a következő *versek*: Felejtés. Éjjel. A kis virágárusleány. Enyém vagy. Hajnal. Valaki sir. Temetőben először. Találka. Sulamit. Szülőházam. A madmazell. A szerelem. Félek szeretni. A canale grandén.

Nem közölhető a következő *novellák*: Imádságos Olga. A gyermek. A golyó előtt. Levél egy nagyságos asszonyhoz.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

NESTLÉ-FÉLE GYERMEKLISZT

Régóta bevált! * Teljesen megbízható! * Tiszta alpesi tejet tartalmaz!

==== Egy doboz ára 1 korona 80 fillér. — Kapható minden gyógyszertárban és drogériában. ====